

Hva er jeg verdt?

– Unges erfaring med salg og bytte av seksuelle tjenester

Luca Dalen Espseth, 2023

Hva er jeg verdt?

– Unges erfaring med salg
og bytte av seksuelle tjenester

Pro Sentret / Velferdsetaten / 2023
ISBN 978-82-692889-8-8 (Trykt, heftet)

Utviklet av: Pro Sentret,
en del av Oslo kommune

Tekst: Luca Dalen Espseth

Trykk og Design: Aksell AS
2023

Hva er jeg verdt?

– Unges erfaring med salg og bytte av seksuelle tjenester

Forord

Selvbestemt seksualitet er en grunnleggende seksuell rettighet som innebærer at alle har rett til å bestemme over egen kropp, hvem de ønsker å være nær eller ha seksuell omgang med, og hva de ønsker å gjøre. Dette gjelder også for unge. Av gode grunner har vi som samfunn likevel satt noen begrensninger for ungdoms seksuelle utfoldelse. Av vesentlig mindre gode grunner får voksne ofte moralsk panikk i møte med ungdoms forvaltning av egen seksualitet, gjerne i kombinasjon med og potensert av en bekymring for nye medier som dukker opp. Dette er ikke noe nytt. Historien er full av voksne som er overdrevent redde for nye medier, og som fyrer opp under redselen med skrekkehistorier fra virkeligheten. Følgende eksempel var å lese på NRK.no 25. januar i år: «Norske barn under ti år selger kroppen sin på nett med 'kodespråk'». I dag er det sosiale medier og andre digitale flater ungdommene bruker, som blir beskrevet som en potensiell sosial, psykologisk og/eller moralsk trussel mot de unge. Foreldre, politi og ansatte som møter ungdom i sitt daglige virke, har til tider gitt høylytt uttrykk for bekymringene sine for dette.

I den siste Ungdata-undersøkelsen fra Oslo svarer 3 % av elevene i videregående skole bekreftende på at de har byttet sex mot goder. Det er like mange gutter som jenter som svarer dette. Det vanligste er å gjøre dette fysisk med en ungdom de kjenner. En av tre ungdommer har hatt seksuell kommunikasjon uten vederlag på nett eller mobil, for eksempel gjennom snapper, bilder eller filmer. Det er med andre ord ikke vanlig at unge har sexsalgserfaring. 3 % utgjør like fullt 318 ungdommer i Oslo, og i tillegg er det ungdommer som ikke går på videregående skole og atter andre som ikke svarer på undersøkelsen. Så det er ingen tvil om at det finnes ungdommer og ungdomsmiljøer hvor man selger eller bytter seksuelle tjenester. Det skal og bør tas opp, men hvis man skal nå ut til de det gjelder, er ikke krigstyper og sensasjonelle overskrifter veien å gå.

Det er et stort behov for forskningsbasert kunnskap om ungdoms seksualvaner. Vi vet for lite om ungdom og deres tanker rundt sex og seksualitet, kommersialisering og salg/bytte av seksuelle tjenester og det å kjøpe eller ta imot slike tjenester. Med dette prosjektet har vi ønsket å få ungdom med erfaring fra å selge og/eller bytte seksuelle

tjenester i tale for å få mer kunnskap om hva som er push- og pullfaktorer for salg og bytte, og en bredere forståelse for disse ungdommenes livssituasjon. Kunnskap som er helt nødvendig for å forstå hvor ungdommene kommer fra, og for å kunne snakke om tematikken på en måte som åpner opp for en ikke-dømmende og trygg dialog. Hvis du vil lese en mer inngående oversikt over den forskningen som finnes, lovverket på feltet og hjelpeapparatets egne erfaringer og refleksjoner rundt tematikken, kan du se vår rapport «Sex som kapital» fra 2017.

Majoriteten av de som har deltatt i denne kartleggingen, har ikke snakket med noen om sine erfaringer. Det er forstemmende. Vi vet at mange som jobber med unge, finner det utfordrende å snakke med dem om sex og seksualitet generelt og salg/bytte av sex spesielt. Sex og seksualitet, også de utfordrende sidene ved dette, må inkluderes i alt planverk som angår unge, deres helse og levekår. Seksualitetsundervisningen i skolen må styrkes, og personer som jobber med ungdom, må tilføres kompetanse både med tanke på forebyggende innsatser og for at ungdom skal være trygg på at de kan dele erfaringene sine med en voksen dersom de ønsker det. Denne rapporten legger vekt på ungdommenes egne erfaringer og er ment å skulle hjelpe deg som voksen til nettopp å ta den praten.

En stor takk til Luca Dalen Espseth, som har gjennomført prosjektet og ført rapporten i pennen, og til Marianne Gulli ved Likestillingssenteret KUN for nyttige tilbakemeldinger og innspill underveis.

En særlig takk til de 190 unge voksne som har delt sine erfaringer med oss ved å svare på undersøkelsen, og til Justis- og beredskapsdepartementet for å ha finansiert det hele.

Og alle voksne der ute, snakk om det!

Björg Norli, leder

Innhold

Forord	1	Motivasjoner og konsekvenser	21
Sammendrag	4	Begrepsforståelse	21
Innledning	5	Motivasjoner	22
Bakgrunn	5	Økonomi og press	22
Metode	6	Seksualitet som motivasjon	24
Begrepsavklaring	8	Følelsesregulering – selvskading	24
Avgrensning	9	Beskyttelse og omsorg	25
Ungdom som selger sex: hvem, hva, hvor?	10	Konsekvenser	25
Demografi	10	Negative opplever: vold og grenser	26
Alder	10	Risikovurderinger	27
Kjønn	10	Negativt selvbilde og seksualitet	28
Seksualitet	11	Veien ut	28
Økonomi og utdanningsnivå	11	Oppsummering	29
Sårbarhetsfaktorer	11	Erfaringer med hjelpeapparat	31
Nevromangfold	12	Barrierer	31
Omsorgsovertagelse	12	Meldeplikt – barnevern og foresatte	32
Problematisk forhold til rus før fylte 18	12	Erfaringer med hjelpere	33
Psykiske problemer	13	Politiet	34
Sexsalgserfaring	13	Behov og ønsker	35
Hva har de gjort?	13	Seksualitetsundervisning	36
Hva har de solgt og for hva?	14	Ønsker fra hjelpere	36
Hvilke flater?	15	Diskusjon	39
Hvem kjøper – demografi og relasjon	17	Forståelse av sexsalg	39
Omfang – hvor mye selger de?	17	Bli alle ungdommer kontaktet av personer som ønsker å kjøpe seksuelle tjenester fra dem?	40
Oppsummering	19	Forebygging og oppfølging i etterkant	41
		Hvordan være gode voksenpersoner	42
		Andre informasjonskilder	43
		Omfangsforskning	43
		Utvalgsforskning	44
		Rapporter, ressurser og forslag til lesning	44
		Kilder	45

Sammendrag

Denne rapporten beskriver resultatene fra en kartlegging av ungdom som har erfaring med å selge eller bytte seksuelle tjenester før fylte 18 år. De siste årene har det vært flere store medieoppslag hvor politi, foresatte og voksne som jobber med unge, uttrykker stor bekymring for hvordan de unge forvalter sin egen seksualitet, og der salg og bytte av seksuelle tjenester har hatt et særlig fokus. Hensikten med kartleggingen har derfor vært å få mer kunnskap om ungdom som har solgt eller byttet sex før fylte 18 år, fra unge som nettopp har denne type erfaringer. I arbeidet med kartleggingen har søkelyset vært på å besvare spørsmål som: Hvem er de? Hvorfor selger og bytter de sex? Hvordan preger dette dem? Hvilke hjelpebehov har de?

For å besvare disse spørsmålene baserer kartleggingen seg på både kvantitative og kvalitative data. Det er gjennomført en anonym nettbasert spørreundersøkelse og semistrukturerte dybdeintervjuer. 190 personer har svart på den nettbaserte undersøkelsen, og 4 personer har deltatt i dybdeintervjuer. Alle informantene var mellom 18 og 25 år da undersøkelsen ble gjennomført, og de har solgt eller byttet sex/seksuelle tjenester før fylte 18 år.

Når det gjelder sexsalgserfaringer, ble informantene spurt om de hadde solgt sex ansikt til ansikt eller andre seksuelle tjenester, om de hadde hatt såkalt overlevelsessex, om de hadde drevet med *sugardating*, og/eller om de hadde utført seksuelle tjenester for å få innpass i en sosial gruppe. Det er i sum en betydelig andel som har møtt noen fysisk og utført seksuelle handlinger med dem. Noe overraskende var det at 46 % svarer bekreftende på at de har hatt sex for å få dekket grunnleggende behov, altså overlevelsessex.

Ungdommene har forskjellige innganger til sexsalg. Til dels vanskelige livssituasjoner, i kombinasjon med at noen tilbyr å kjøpe disse tjenestene, bidrar til at ungdommer ender opp med å selge sex. Økonomi – i form av behov for eller ønske om mer penger – er informantenes hovedgrunn til å selge sex. Det later altså til at det å mangle grunnleggende materielle ting i livet er en viktigere grunn til å selge sex enn først antatt. Det er flere informanter som oppgir å ha positive seksuelle motivasjoner for å selge sex.

Siden det er voksne i alderen 18–25 år som har delt sine erfaringer med salg av sex før de fylte 18 år, har vi tilgang til kunnskap om hvilke konsekvenser salg av sex har hatt for dem på kort og litt lengre sikt. Jevnt over beskriver nesten alle informantene noen negative konsekvenser. Det er like fullt en liten håndfull informanter som gjennomgående

beskriver det å selge sex som en positiv opplevelse, der de også i retrospekt opplever å ha hatt agens og fått flere positive ting ut av sexsalget.

45 % av informantene oppgir at de *ikke* har solgt sex etter fylte 18 år. Det er også en del av dem som har solgt sex etter de fylte 18 år, som ikke lenger gjør dette. De fleste oppgir at de sluttet å selge/bytte seksuelle tjenester fordi det hadde en negativ effekt på den psykiske og/eller fysiske helsen deres. En del oppgir at de enten ikke har det samme behovet for penger eller de godene de fikk ut av det, eller at det ikke lenger fremstår som verdt det for dem når de veier fordeler og ulemper opp mot hverandre. For de fleste er det å selge eller bytte seksuelle tjenester i ung alder ikke starten på en lang karriere i prostitusjon.

41 % av informantene har aldri noensinne fortalt noen at de har solgt sex. Ytterligere 20 % sier at de ikke sa noe til noen før de fylte 18 år, men at de har fortalt noen om det i voksen alder.

Overordnet er det identifisert tre sentrale barrierer for å oppsøke hjelp: følelse av skam, manglende tillitt til hjelpere grunnet manglende kunnskap og fordommer mot personer med sexsalgserfaringer, og frykt for at foresatte eller barnevernet skal involveres. Skal en komme i posisjon til å bistå unge med sexsalgserfaring mens de fortsatt er unge, må disse barrierene brytes ned.

I kartleggingen var det et ønske å få større forståelse for hva ungdommene skulle ønske de visste før de begynte å selge sex, og hva slags hjelp og kunnskap de kunne trenge å få fra hjelpere. Dette er viktig for å kunne identifisere forebyggende innsatser. Det første og største punktet er bedre seksualitetsundervisning. I tillegg var det svært mange som ønsket seg omsorg, trøst og en samtalepartner som ikke dømmer dem, og som kanskje kan hjelpe dem å løse pengeproblemer og andre problemer de måtte ha.

Vær en interessert voksen, lytt til den som har erfaringen, reflekter sammen med dem og kom frem til en måte å beskrive det som har skjedd, på et måte som plasser skyld og skam der den hører hjemme – og som lar ungdommene ha verdigheten og stoltheten i behold.

Innledning

Formålet med denne rapporten er å få mer kunnskap om ungdom som har solgt eller byttet sex før fylte 18 år: Hvem de er? Hvorfor selger og bytter de sex? Hvordan preger dette dem? Hvilke hjelpebehov har de?

Ungdom som selger og bytter sex, er en liten, men viktig gruppe. Det finnes få studier som tar for seg personer under 18 år som selger og bytter sex, og enda færre som har denne gruppen som informanter. Denne rapporten bygger på ungdommers egne erfaringer og utgjør i så måte et viktig og nødvendig kunnskapsbidrag.

En ikke ubetydelig andel av voksne som selger sex, gjorde dette for første gang før fylte 18 år. Det er likevel flere grunner til at det ikke alltid er hensiktsmessig å forstå barn og unge som selger og bytter seksuelle tjenester, på samme måte som vi forstår voksne i prostitusjon. Det første er selvfølgelig at det er snakk om barn. Ungdom blir også involvert i sexsalg og selger sex på en annen måte enn voksne. Det er ofte mer diffuse grenser, diffuse transaksjoner, mer komplekse motivasjoner eller innganger til salg og bytte, og det er større grad av tilfeldigheter knyttet til sexsalget deres.

Efaringene til ungdommene i denne rapporten omfatter et bredt spekter av situasjoner som favner alt fra grove

seksuelle overgrep mot barn til handlinger utført med samtykke mellom jevnaldrende som er over den seksuelle lavalder, mens andre igjen befinner seg i et grenseland.

Målet er at vi med denne rapporten skal gi voksne som jobber med ungdom, bedre kunnskap om fenomenet. Vi trenger bedre forståelse av hvordan ungdommene forstår livet sitt, og det de har vært med på. Det ser vi som en forutsetning for å kunne snakke med ungdommen. Både for å kunne møte ungdom som selger sex, der man kommer i direkte kontakt med dem, og for å snakke med ungdom om seksualitet, grensesetting og risikohåndtering. Det igjen håper vi kan bidra til bedre forebyggende arbeid, at færre ender opp med å selge eller bytte seksuelle tjenester; bedre skadereduserende arbeid, der voksne bedre kan hjelpe ungdom til å håndtere eventuelle negative konsekvenser av å ha solgt eller byttet sex; og økt tillit, slik at flere av de som gjør dette, forteller en voksen om det.

Bakgrunn

Globalt er prostitusjon et fenomen tett knyttet opp mot migrasjon og fattigdom. Blant Pro Sentrets brukergruppe er en overveldende majoritet migranter. Hovedmotivasjonen er å forsørge seg selv og familien i en verden der de har få andre alternativer de forstår som like gode eller bedre. Pro Sentret har sjelden kontakt med brukere som er under 18 år, men vi har sett en økning i brukere under 25 år de senere årene.

I løpet av de siste 40 årene har prostitusjonsmarkedet i Norge og verden endret seg drastisk. Én ting synes likevel å være konstant, nemlig frykten for at barn og unge i økende grad er involvert i salg og bytte av seksuelle tjenester.

I 1981 ble det utført en kartlegging i Oslo sentrum, nærmere bestemt i Stenersgata, etter at det var bekymring knyttet til at mindreårige solgte sex på gata. Dette ble i stor grad

tilbakevist. Kartleggingen viste at bekymringen i stor grad var ubegrunnet: Det var ikke mange ungdommer som sto på gata for å selge sex.

I dag er bekymringen i større grad knyttet til barn og unges bruk av sosiale medier. Både politi og hjelpeapparat roper varsko om unges nettbruk og digitale seksuelle overgrep.¹ Selv om politiet i dag etterforsker flere saker som omhandler barn og unge som selger og bytter seksuelle tjenester, enn før, har vi ingen forskning som understøtter påstanden om at dette er et raskt økende fenomen. På samme tid skal vi ta på alvor de bekymringene som meldes fra politi og hjelpeapparat.

Internett har skapt nye kontaktflater, der både jevnaldrende og voksne kan komme i kontakt med ungdommer de ikke ellers ville møtt. Verden har endret seg drastisk med inntoget

¹ https://www.nrk.no/sorlandet/styrker-innsatsen-mot-nettrelaterte-overgrep-mot-barn__-sakene-blir-flere-og-barna-blir-ynge-1.15609984

av smarttelefoner, sosiale medier og det faktum at stadig yngre barn har tilgang på disse flatene. På samme tid er ikke internett et nytt fenomen, ungdomskulturen har alltid fremstått som utagerende for de voksne, og sårbare barn er og har alltid vært sårbare barn.

Ungdom bruker internett i utstrakt grad. En nyere studie som kartlegger risiko og muligheter i forbindelse med europeiske barns bruk av internett, viser at norske barn føler seg tryggere på internett enn på skolen og i sitt eget hjem.² Blant foresatte og voksne som jobber med barn, er det for lite kunnskap om hvordan ungdom bruker nettet, hvordan bruken påvirker dem, og hvilke positive og negative ting de får ut av det. Professor Elisabeth Staksrud ved Institutt for medier og kommunikasjon ved Universitetet i Oslo har vært ansvarlig for undersøkelsen og vektlegger betydningen av å forstå barn og unges nettbruk i en større sammenheng:

■ *Internett reflekterer livet på godt og vondt. Ofte er det faktorer utenfor nettet som avgjør hvordan barn og unge har det på nettet. Gode og trygge skole- og hjemmemiljø påvirker hvordan barn oppfatter risiko på nettet og hvordan de evner håndtere den. Og noe av det viktigste er å ha noen å snakke med som kan hjelpe deg. Men dessverre oppfattes ofte ikke lærere og andre voksne som relevante hjelpere for digitale opplevelser.³*

Vi har ingen tilfredsstillende studier om prevalensen av seksalg blant ungdom i Norge. Ungdata-undersøkelsen⁴

forteller oss litt om omfanget, men undersøkelsen har flere svakheter. Det handler blant annet om hvordan spørsmålene formuleres, og hva vi tror ungdommer selv forstår som seksalg. Det handler også om hvem man får spurt. Spørsmålet om salg og bytte av sex stilles kun til elever i videregående skole (vgs.) og bare i noen byer. For eksempel har spørsmålet blitt stilt til videregående-elever bosatt i Oslo i 2018, 2020 og 2023. I tillegg til de nevnte begrensningene betyr det at man må være på skolen den dagen undersøkelsen blir gjennomført. Den fanger heller ikke opp de som av forskjellige grunner ikke går på vgs. Det er grunn til å tro at de aller mest sårbare ungdommene nettopp ikke befinner seg på skolen, og at man dermed går glipp av en liten, men viktig gruppe.

Det vi har av studier, viser at det jevnt over er få ungdommer som har erfaring med salg og bytte av sex. Det later heller ikke til at denne andelen er økende over tid.⁵

Omfangsforskning gir i seg selv ikke kunnskap om hvordan man kan jobbe forebyggende, eller hvordan man på best mulig måte kan hjelpe ungdom som har erfaring med salg og bytte av sex. Det finnes få studier som tar for seg personer under 18 år som selger og bytter sex. Det finnes enda færre som har denne gruppen som informanter.

I 2017 ga Pro Senteret ut rapporten «Sex som kapital – om unge som bytter sex: utforskning av seksualitet, sårbarhet, grenser og press». Den bygger på samtaler med ansatte i hjelpeapparatet og ungdommer uten erfaring med salg av sex. Denne rapporten er en oppfølger til 2017-rapporten.

Metode

Denne rapporten bygger på både kvantitative og kvalitative data. Vi har gjennomført en anonym nettbasert spørreundersøkelse og semistrukturerte dybdeintervjuer. Vi har dermed to grupper med informanter: 190 personer har svart på den nettbaserte undersøkelsen, og 4 personer har deltatt i dybdeintervjuer. Alle informantene var mellom 18 og 25 år da undersøkelsen ble gjennomført.

Studien er registrert og godkjent av NSD (nå Sikt).

Til undersøkelsen søkte vi informanter i alderen 18–25 år som har solgt eller byttet sex/sekssuelle tjenester før fylte 18.

På denne måten fikk vi tilgang på personer som har ferske erfaringer. Det vil si at de er godt kjent med sosiale medier som fortsatt brukes, og at de tilhører samme generasjon som personer som i dag er under 18 år. Dette har vi ansett som viktig, siden digitale flater er en sentral arena.

Siden alle deltagerne er over 18 år, kunne de selv samtykke til å delta i studien, samtidig som meldeplikten vår ikke ble utløst.

Informantene ble rekruttert i perioden august til desember 2022. Vi har brukt en kombinasjon av betalt plassering på

² <https://www.hf.uio.no/imk/forskning/prosjekter/eu-kids-iv/rapporter/>

³ Staksrud, E. 2020.

⁴ Ungdata er undersøkelser der skoleelever på mellomtrinnet (5.–7. trinn), ungdomstrinnet og i videregående opplæring svarer på spørsmål om hvordan de har det, og hva de driver med på fritiden. Velferdsforskningsinstituttet NOVA ved OsloMet – storbyuniversitetet er ansvarlig for gjennomføringen av Ungdata-undersøkelsene i samarbeid med landets sju regionale kompetansesentre innen rusfeltet.

⁵ Ung i Oslo 2023. Det ble spurt om salg av seksuelle tjenester i 2018, 2021 og 2023 på vgs. i Oslo. Prosentandelen som svarer bekræftende har vært på 3–3,9 % i perioden uten økning. <https://oda.oslomet.no/oda-xmlui/handle/11250/3065089>

Instagram, egne sosiale medieplattformer og samarbeidspartnere som Sex og Samfunn og Skeiv Ungdom. I tillegg har vi brukt «snøballmetoden» og oppfordret informanter til å spre ordet videre dersom de kjenner andre med lignende erfaringer.

Spørreskjemaet ble utviklet av Luca Dalen Espseth og kvalitetssikret av øvrige ansatte på Pro Sentret sammen med to eksterne bidragsyttere. Informasjonen om prosjektet så vel som spørreskjemaet er på norsk. Vår vurdering er at personer i aldersgruppen 18 til 25 år som solgte sex i Norge før de fylte 18 år, etter all sannsynlighet behersker norsk godt.

Det har vært et mål å favne et bredt spekter av aktiviteter, handlinger og hendelser som bærer mer eller mindre preg av å være både seksuelle og transaksjonelle. Det innebærer en forståelse av salg og bytte av sex som favner bredere enn tradisjonelle definisjoner på prostitusjon. Kort sagt har vi definert sex som enhver seksuell aktivitet som skjer enten via nett eller fysisk. Videre var vi tydelige på at når vi sier «solgt», mener vi at man har mottatt en eller annen form for gode, vederlag, tjeneste eller kompensasjon.

Det har vi også ønsket å formidle til mulige informanter, slik at personer med erfaringer de ikke selv forstår som prostitusjon eller salg av sex, har følt at dette er en undersøkelse de kan bidra til. For å få til det har vi blant annet beskrevet situasjoner ungdommene kan ha opplevd, og ved å bruke et bredt

og inkluderende språk. Vi tror dette har bidratt til at vi har fått med deltagere som ikke ellers forstår handlingene sine som salg og bytte, til å svare på undersøkelsen.

For å favne bredden av erfaringer med salg og bytte av sex har vi i rekrutteringen brukt bilder som gjengir tenkte meldingsutvekslinger. Det har blant annet vært meldinger med seksuelle undertoner der ungdom blir tilbudt et sted å sove etter å ha blitt kasta ut hjemmefra, får kontakt med personer som henter om å ville skaffe øl mot sex, folk som tilbyr penger mot nakenbilder, folk som vil kjøpe brukt undertøy, og jevnaldrende som kommer med lovnader om å få komme på fest om man hooker.

I selve spørreundersøkelsen har vi fortløpende gitt informasjon om hvordan vi forstår de ulike ordene og begrepene vi benytter. Dette har vi gjort for å minimere usikkerhet rundt hvordan informantene har tolket spørsmålene og begrepene vi har brukt. For eksempel har vi spurt om de har solgt sex, og definert sex på følgende måte: «Med sex mener vi her situasjoner der man treffes ansikt til ansikt og har seksuell kontakt, slik som samleie, analsex, oralsex, onani og lignende». Mens vi senere har spurt om de har solgt andre seksuelle tjenester, og forklart dette slik: «Her vil vi vite om du har solgt seksuelle tjenester som ikke inkluderer fysisk seksuell kontakt. Eksempler kan være bilder, stripping, undertøy, sexting, filmer og lignende.»

Bildene over viser noen av de annonsene vi delte på sosiale medier

I tillegg til spørsmål om salg og bytte av sex har vi har spurt om vanlige bakgrunnsdata som kjønnsidentitet, tildelt kjønn ved fødsel, seksuell orientering og alder. Vi har også spurt om en rekke identitetsmarkører og spørsmål som angår psykisk helse, eksponering for rasisme, inntekt, utdanning og lignende.

Vi har ikke spurt om hvor gamle de var første gang de solgte seksuelle tjenester, men vi har spurt om hvor mange de har solgt til, hvor mange ganger de har solgt, og om dette er noe

de også har gjort etter fylte 18 år. Vi har også spurt om alder, kjønn og relasjon til dem som ga dem vederlag.

Vi har vært særlig opptatt av ungdommenes motivasjon, hvordan de kom inn i dette, hva de føler om det i dag, og hvilke erfaringer de har hatt med hjelpeapparatet i forbindelse med dette. Avslutningsvis har vi spurt om hva som ville gjort det enklere for dem å kontakte hjelpere.

Begrepsavklaring

I denne rapporten har vi har forsøkt å legge vekt på informantenes erfaringer og måten de snakker om fenomenene på. Når vi snakker om ungdom som selger og bytter sex, støter vi imidlertid på noen opplagte etiske utfordringer. Vi vil i noen tilfeller kunne ende opp med å legge for lite vekt på at vi snakker om barn som er utsatt for ett eller flere seksuallovbrudd. Det kommer frem hendelser i vårt materiale som har skjedd mens ungdommene har vært under 16 år. Det er mulig det også finnes episoder der ungdommene har vært under 14 år. Vi har imidlertid ikke eksplisitt spurt om informantenes alder på tidspunktet for en gitt hendelse, hverken i intervjuene eller i spørreundersøkelsen.

Med *salg eller bytte av sex* refererer vi til en hendelse eller relasjoner der det foregår en transaksjon som involverer ulike seksuelle handlinger og en eller annen form for vederlag.

I norsk lov defineres prostitusjon slik:

Med bøter eller fengsel inntil 6 måneder eller begge deler straffes den som

- a) skaffer seg eller andre seksuell omgang eller handling ved å yte eller avtale vederlag,
- b) oppnår seksuell omgang eller handling ved at slikt vederlag er avtalt eller ytet av en annen, eller
- c) på den måten som beskrevet i bokstav a eller b får noen til å utføre med seg selv handlinger som svarer til seksuell omgang.

Er den seksuelle omgang eller handling skjedd på en særlig krenkende måte, uten at forholdet straffes etter andre bestemmelser, er straffen fengsel inntil 1 år.

Loven som forbyr kjøp av sex av mindreårige, er lik, men med en mer omfattende strafferamme. I forarbeidene til loven er seksuell handling og seksuell omgang videre definert.⁶

Flere av aktivitetene som er tatt med i denne spørreundersøkelsen, bærer preg av å være både transaksjonelle og seksuelle, men forstås av ulike grunner ikke som prostitusjon. En slik bred definisjon inkluderer flere handlinger som faller utenfor både den juridiske og det man kan kalle en allmenn bruk og forståelse av begrepet prostitusjon. Grunnen kan være at hendelsen ikke er å anse som tilstrekkelig seksuell: for eksempel når man sender et seksualisert, men påkledd bilde. Eller det kan være fordi det som skjer, ikke er tilstrekkelig transaksjonelt, som når noen har en kjæreste som sikrer dem tilgang til alkohol, der dette er et premiss for relasjonen, men ikke uttalt og avtalt i den enkelte seksuelle kontakten.

Vi har valgt en bred begrepsforståelse av flere ulike grunner. Måten ungdom selger eller bytter sex på i dag, beveger seg i et grenseland. Flere av transaksjonene er mer diffuse, som for eksempel sugardating⁷ eller seksuelle tjenester for goder, som russebusstur. En bred definisjon vil favne et bredere spekter av handlinger og dermed gi oss bedre kunnskap om hvor og på hvilke måter ungdom begynner å selge eller bytte sex.

⁶ Lovens begrep «seksuell omgang» omfatter samleie, men også samleielignende forhold, for eksempel enhver form for inntrenging i kroppens hulrom av gjenstander eller kroppsdeler. Masturbasjon av en annen omfattes av begrepet dersom den har en viss intensitet. Det avgrenses nedad mot beføling (primært av bryster og genitalier), som går under «seksuell handling». Seksuell handling er igjen avgrenset nedad mot «seksuelt krenkende atferd» (for eksempel blotting), som ikke er omfattet av loven.

⁷ Sugardating betegner ofte en relasjon med en ung person (sugarbaby) og en eldre, godt bemidlet person (sugardaddy/sugarmama) der man dater, tilbringer tid sammen og noen ganger har sex, og der den unge får ting som gaver, reiser og lommepenger. Rettslig sett befinner fenomenet seg i en gråsoner, men det er sannsynlig at det meste av sugardating vil anses som prostitusjon om partene faktisk har sex med hverandre. Fra «Sexsalg.no – Om internett som prostitusjonsarena og personene som selger seksuelle tjenester der».

Avgrensning

Det er vanskelig å si noe om utvalgets representativitet, all den tid vi ikke har fullstendige data på omfang og gruppens demografi.

Til gjengjeld finnes det ingen andre studier som har hatt ungdommene selv som informanter, med denne studiens innfallsvinkel eller som har fått like mange respondenter.

Det er ikke gjennomført en statistisk analyse av de innsamlede dataene, der vi har kontrollert for bakgrunnsvariabler eller lignende. De relevante forskjellene mellom fenomenene som denne rapporten tar opp, handler ikke bare om alder, kjønn og hva som er byttet mot hva, men også om de mer

usynlige dynamikkene som grad av sårbarhet, maktforhold vi ikke umiddelbart ser, kontekst og den enkeltes subjektive opplevelse av hendelsene. Det er mange nyanser som kan forsvinne.

Denne rapporten har som mål å vise frem disse nyansene slik ungdommene selv erfarer dem. Det kan være vanskelig å navigere i dette landskapet, og det er nettopp skjønnsutøvelsen i møte med de forskjellige fenomenene denne rapporten er ment å hjelpe til med.

Ungdom som selger sex: hvem, hva, hvor?

I dette kapittelet vil vi presentere dataene som er samlet inn gjennom spørreskjemaet.

Vi vil starte med å presentere sentrale demografiske data om respondentene. Med det som utgangspunkt ser vi på noen overordnede tendenser så vel som sårbarhetsfaktorer som kan være fremtredende hos gruppen. Avslutningsvis

presenterer vi data om ungdommenes sexsalgserfaring: både hvilken erfaring de har gjort seg, på hvilke flater, omfanget og hvem de selger til.

Demografi

Alder

Det er god spredning i deltageres alder (figur 1). En relativt stor andel oppgir å være 18 år gamle. Dette kan skyldes at noen informanter er under 18 år, men har valgt å oppgi den laveste alderen vi tillot i studien, for å kunne delta. Dette har vi ikke mulighet til å etterprøve. Det kan også være snakk om tilfeldigheter at såpass mange informanter er 18 år gamle.

Alder N = 190

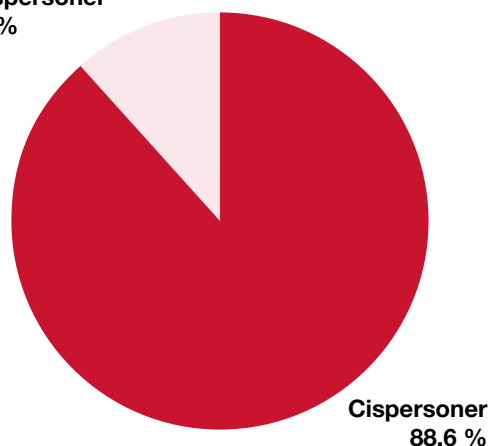
Alder	Antall	Prosen %
18	54	28
19	16	8
20	28	15
21	14	7
22	28	15
23	23	12
24	13	7
25	14	7

Figur 1. Aldersfordelingen i utvalget. Vist i antall og prosent

Kjønn

Deltagerne fikk to spørsmål om kjønn. Det første var hvilket kjønn de er, med følgende svaralternativer: kvinne, mann eller annen kjønnsidentitet / ikke-binær. Videre ble de spurt om hvilket kjønn de ble registrert som ved fødsel.

Transpersoner
11,4 %

Figur 2. Andelen informanter som er ciskjønn og transkjønna

Alle som har svart at de er et annet kjønn enn det de ble registrert som ved fødselen, er registrert som transkjønna i vårt utvalg. Totalt utgjør transpersoner 11,4 % og cispersoner 88,6 % av utvalget (figur 2).

Det er totalt 139 kvinner (cis og trans) som har besvart undersøkelsen i tillegg til 24 menn (cis og trans) og 13 personer som oppgir å være ikke-binære eller å ha en annen kjønnsidentitet enn kvinne eller mann. Til sammenligning sier UngData blant annet at det er noe vanligere for gutter enn jenter å ha erfaring med salg og bytte av seksuelle tjenester. Vi har altså en høyere andel kvinner i utvalget sammenlignet med eksisterende omfangsundersøkelser.

Seksualitet

Vi stilte respondentene et enkelt ja-eller-nei-spørsmål om deres seksuelle orientering. De fikk spørsmålet «Anser du deg selv som heterofil?». Hele 45 % av utvalget svarte nei på dette og forstår seg selv dermed ikke som heterofile.

45 %

Figur 3. Andelen som sier at de ikke er heterofile

Økonomi og utdanningsnivå

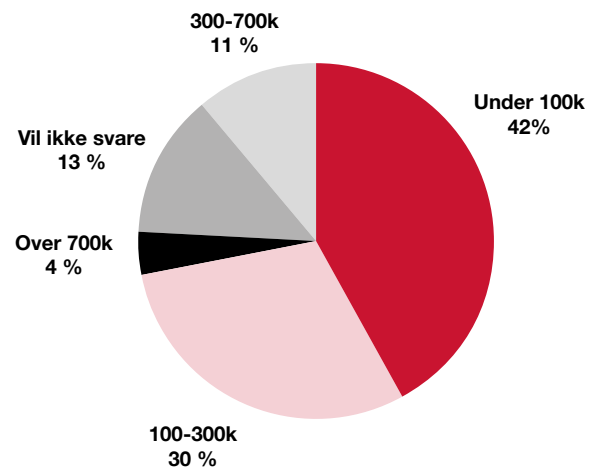
Respondentene ble spurt om høyeste fullførte utdanning og hvor høy inntekt de hadde i 2021. De ble bedt om å ikke regne med eventuell inntekt fra salg av seksuelle tjenester.

Det er viktig å huske at utvalget består av personer i aldersgruppen 18 til 25 år, og at nesten 30 % av dem er 18 år gamle.

Vi har ikke sammenlignet tallene med tilsvarende tall for den øvrige befolkningen i samme aldersgruppe. Det kan hende

alder alene forklarer den tilsynelatende lave inntekten og det lave utdanningsnivået.⁸ På samme tid er det kjent at mennesker som selger og bytter sex, er særlig sårbare og ofte tilhører flere marginaliserte grupper, noe som igjen kan gjenspeiles i lav inntekt og lavt fullført utdanningsnivå.

Vi har også spurt informantene om de er oppvokst på bygda. Vi har ikke definert begrepet «bygda», men 41 % svarer bekræftende på dette.

Figur 4. Inntektsfordelingene i utvalget

Sårbarhetsfaktorer

Vi vet fra forskning, fra Pro Sentrets egne erfaringer med målgruppen og fra det øvrige hjelpeapparatet⁹ at noen sårbarhetsfaktorer forekommer hyppigere blant personer med sexsalgserfaring. Vi kan ikke si noe om årsakssammenhenger basert på dataene i dette materialet. De kan likevel være medvirkende til at folk ender opp med å selge sex. På den andre siden kan noen av dem også være resultat av erfaringer gjort i forbindelse med salg eller bytte av sex.

Vi vet at skeive er overrepresentert når det kommer til sexsalgserfaring, så det å være skeiv kan forstås som en sårbarhetsfaktor i seg selv. Vi har også inkludert andre demografiske data som kan forstås som en kartlegging av mulig sårbarhet. Vi har stilt deltagerne følgende tre spørsmål:

- Tilhører du en nasjonal minoritet eller urfolk? (I Norge regnes disse som jøder, romanifolk (tatere), rom (sigøynere), kvener og skogfinner eller samer.)

- Har du en hudfarge som skiller seg ut i Norge? (Er du f.eks. rasifisert, melaninrik, brun, svart, ikke-hvit eller POC)
- Er foreldrene dine født i Norge?

Vi har ikke sammenlignet svarene med generelle anslag for befolkningen som helhet. Vi har heller ikke sett på om de som svarer ja på de to første og nei på det siste spørsmålet, skiller seg fra resten av utvalget. Vi kan imidlertid konkludere med at vi har et mangfoldig utvalg som inkluderer en betydelig andel personer som på en eller flere måter tilhører en minoritet. Dette kan i seg selv forstås som en sårbarhetsfaktor. Samtidig kan det ha noe å si for hvordan vi skal jobbe forebyggende og i møte med personer som har sexsalgserfaring. Blant annet er det viktig å være bevisst på at personer med sexsalgserfaring ofte er marginalisert på andre måter, og at de ofte kan bære med seg erfaringer med rasisme, homofobi, transfobi, bifobi, funkofobi og andre belastende erfaringer.

⁸ 27 % har 10-årig grunnskole, 51 % vgs., 20 % 1-4 år høyskole/universitet og 2 % mastergrad eller mer.

⁹ Sex som kapital (2017).

Nevromangfold

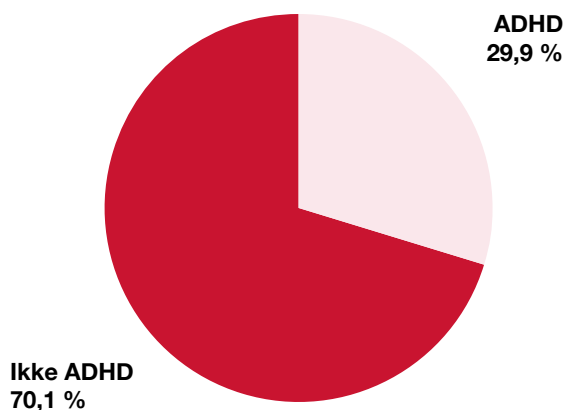
Vi spurte respondentene om de har ADHD eller en autismspekterdiagnose.

ASD

Figur 5. 1 Av 10 oppgir å ha en autismspekterdiagnose

ADHD

Figur 6. 29,9 % Oppga å ha adhd

I vårt utvalg oppgir 30 % at de har ADHD, og 10 % oppgir å være på autismspekteret. Dette er en fem til ti ganger høyere forekomst enn i befolkningen ellers. Dette kjenner vi igjen fra det vi vet om voksne som selger sex, der det også i den gruppen er flere nevrodivergente enn i befolkningen for øvrig.

For voksne har denne sammenhengen ofte blitt forklart med redusert tilgang til utdanning og/eller arbeidsmarked, og at sexarbeid for mange er en fleksibel jobb som ikke krever utdanning. For ungdommer er det naturlig å se etter andre årsaker enn redusert tilgang til arbeidsmarkedet. Mulige årsaker til overrepresentasjonen kan være at dette er selvrapporterte tall og ikke nødvendigvis klinisk stilte diagnoser. Samtidig er det en del personlighetstrekk og adferdstrekk som mange i disse to gruppene har, som i seg selv kan øke

sjansen for å selge sex. Det kan være, blant annet, spontanitet, generell risikoadferd og måten man forholder seg til sosiale normer og regler på.

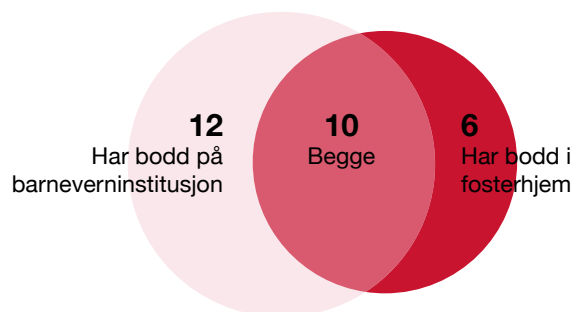
For å nevne noen mulige sammenhenger kan vi trekke frem at personer med ADHD er mer risikosøkende enn personer uten ADHD.¹⁰ De oppgir også ofte å ha flere sexpartnere og mer eksperimentell sex enn personer uten ADHD. Noen personer på autismspekteret kan synes det er fint med seksuelt samspill med rammer som er tydelig avklart og avtalt på forhånd, slik tilfellet ofte er ved salg og bytte.

Omsorgsovertagelse

Ansatte i barnevernet mener at salg og bytte av sex er et relativt utbredt fenomen blant ungdommer som er i deres omsorg. Ungdommer i barnevernets omsorg er marginaliserte og kan mangle både gode omsorgspersoner og materielle goder, noe som kan forklare en mulig overrepresentasjon. Denne hypotesen samsvarer også med vårt utvalg, der 19,5 % av de som har besvart spørsmålet om hvorvidt de har bodd i fosterhjem og/eller barnevernsinstitusjon, svarer bekreftende på dette.

Omsorgsovertakelse

28 av 144 (19,5 %)

Figur 7. Andelen av utvalget vårt som har bodd på barnevernsinstitusjon og/eller i fosterhjem

Dette tilsier at barnevernet og andre personer som jobber med barn som bor i fosterhjem eller på institusjon, bør ha et særlig fokus på salg og bytte av sex.

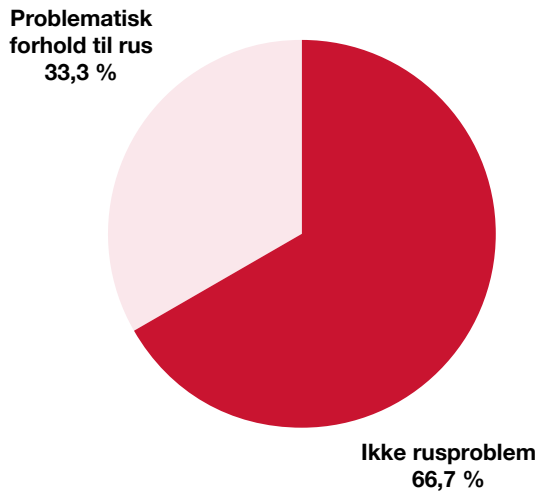
Problematisk forhold til rus før fylte 18

Vi spurte informantene om de selv opplevde at de hadde hatt et problematisk forhold til rus før de fylte 18 år.

Historisk sett har salg av sex vært en måte voksne personer i rus har finansiert sin rusbruk på.¹¹ Det er også slik at mange

¹⁰ Kate Flory, Brooke S. G. Molina, William E. Pelham, Jr., Elizabeth Gnagy & Bradley Smith (2006) Childhood ADHD Predicts Risky Sexual Behavior in Young Adulthood, Journal of Clinical Child & Adolescent Psychology, 35:4, 571-577, DOI: 10.1207/s15374424jccp3504_8

¹¹ Ute av sinn, ute av syne? Om rusfeltets håndtering av salg og bytte av sex i rusmiljøene (2021) <https://www.prosentret.no/publikasjoner/2021/ute-av-sinn-ute-av-syne-om-rusfeltets-handtering-av-salg-og-bytte-av-sex-i-rusmiljoene>

Figur 8. Andel med problematisk forhold til rus før fylte 18 år.

bruker rus for å håndtere negative opplever i forbindelse med sexsalg, og at enkelte som kjøper sex, ønsker at det skal brukes rusmidler underveis. Det er mange i vårt utvalg som oppgir å ha hatt et problematisk forhold til rus.

Psykiske problemer

Vi har spurt informantene om de har noen psykiske lidelser, og oppga depresjon, PTSD og angstlidelser som eksem-

pler i spørsmålet. Hele 76 % av utvalget svarte bekreftende på dette. Tallet er veldig høyt og kan delvis skyldes at det handler om selvrapporing. Samtidig vet vi at psykisk uhelse er forbundet med salg av sex, både som en sårbarhetsfaktor som øker sjansen for å begynne å selge sex, og som en mulig konsekvens av negative opplevelser i forbindelse med sexsalg, og et negativt selvilde som følge av skam, stigma og mangelfullt hjelpetilbud.

Vi kan ikke vite hvordan eller hvorvidt dette henger sammen med sexsalgserfaringen. Vi vet både at personer som selger sex, ofte er sårbare i utgangspunktet, og at sexsalgserfaring kan være belastende. Samtidig er det fullt mulig at en av, flere av eller alle de sårbarhetsfaktorene vi har registrert, eksisterer helt uavhengig av informantenes erfaring med å selge og bytte sex.

Det er viktig å påpeke at en del av informantene ikke har noen opplagte utfordringer knyttet til hverken fattigdom, rus, psykisk helse, identitet, omsorgssituasjon eller andre faktorer vi tenker gjør dem mer sårbare for å havne i en situasjon der de selger og bytter seksuelle tjenester. Det er også en liten andel som rapporterer at de ikke har hatt noen negative erfaringer i forbindelse med sexsalget sitt, og som heller ikke har opplevd negative konsekvenser for egen helse i ettertid.

Sexsalgserfaring

Deltagerne i studien er rekruttert på bakgrunn av å ha hatt en eller flere erfaringer med salg og bytte av seksuelle tjenester før fylte 18 år. De fikk spørsmål om hvilke former for seksuelle tjenester de har ytt, hvilken eller hvilke typer vederlag de har mottatt, hvilke arenaer og flater dette har foregått på, omfanget av sexsalget deres, hvem de selger til, og relasjonen til dem.

Hva har de gjort?

Vi spurte informantene om de hadde solgt sex ansikt til ansikt eller andre seksuelle tjenester, om de hadde hatt såkalt overlevelsessex, om de hadde drevet med sugardating, og/eller om de hadde utført seksuelle tjenester for å få innpass i en sosial gruppe.

Bildet (figur 9 på side 12) viser hvor mange av informantene (i prosent) som har gjort hver av de forskjellige formene for salg og bytte. Spørsmålene er gjengitt slik respondentene fikk lese dem. Som vi kan se, har mange av dem erfaring med

flere former for salg og bytte. Det er også verdt å understreke at det er flere av kategoriene som kan overlape. For eksempel kan man ha sendt et nakenbilde for å få lov å komme på fest, eller man kan ha hatt en sugardaddy man i perioder har bodd hos fordi man har rømt fra en barnevernsinstitusjon.

Vi ser likevel at en betydelig andel har solgt seksuelle tjenester som ikke innebærer fysisk kontakt eller møter ansikt til ansikt. Vi tenker dermed at det var riktig å definere salg og bytte såpass bredt som vi gjorde, og at vi med det kan ha fått med andre personer enn de som svarer bekreftende på at de har solgt sex, i andre undersøkelser.¹²

Det er i underkant av 40 % som svarer at de har møtt noen fysisk og hatt seksuell kontakt. Flere av de andre svaralternativene impliserer likevel også fysiske møter og seksuell kontakt, for eksempel om man driver med sugardating der man faktisk har sex. Samlet ser vi at en betydelig andel har møtt noen fysisk og utført seksuelle handlinger med dem.

¹² I 2021 var spørsmålet i UngData-undersøkelsen (Oslo): «Har du i løpet av de siste 12 måneder gjort seksuelle handlinger for å oppnå goder (penger, klær, sminke, alkohol, andre rusmidler, overnatting, reise, mat eller andre ting eller gaver eller lignende)?» Her kan vi anta at ungdom har forstått handlinger som å møte noen ansikt til ansikt, og, for eksempel, ikke å sende et bilde. Det er også avgrenset til handlinger det siste året. Goder er bredt definert og vil nok treffe de fleste.

Salg og bytte

Hva har de solgt og for hva?

Figur 9. Oversikt over hva slags seksuelle tjenester de har solgt, og på hvilken måte.

De fleste som har hatt fysisk seksuell kontakt, svarer at de også har solgt «andre seksuelle tjenester». Det er dermed ikke mulig å se på dette som to adskilte grupper med forskjellige erfaringer. Det å møte noen fysisk for sex byr imidlertid på noen andre risikoer enn, for eksempel, det å selge bilder over nett. Dette vil vi komme tilbake til senere.

Sugardating og det å ha seksuell kontakt for å få innpass i sosiale grupper er de to fenomenene vi ofte ser at media er opptatt av. Våre data viser imidlertid at det ikke er det ungdommene har mest erfaring med. Det betyr ikke at dette ikke er fenomener det er viktig å følge med på. Samtidig er det viktig at ikke alt fokus reduseres til enkeltstående fenomener som – for eksempel – sexpress blant russ.

Svarandelen på spørsmålet om overlevelsessex overasket oss noe. Begrepet brukes om personer som har sex for å

dekke umiddelbare og grunnleggende behov. Det kan være et sted å sove for natten, mat når man er sulten, eller andre ting man ikke har tilgang til. I internasjonal forskning snakkes det mye om overlevelsessex som et fenomen utbredt blant sårbare og marginaliserte ungdommer uten et sikkerhetsnett. Det kan være mindreårige migranter, skeiv ungdom som er kastet ut hjemmefra, ungdommer med store rusproblemer, personer i land uten en velferdsstat og lignende.

Å være i marginaliserte situasjoner medfører ofte å leve i pressede situasjoner, med færre tilgjengelige valgmuligheter og lite kontroll. Derfor kan det være mange som tenker at ungdommer i Norge stort sett ikke vil være i en situasjon der de ikke får dekket grunnleggende behov. Personer under 18 år skal i utgangspunktet bli forsørget av en voksen, og flertallet skal gå på skolen. På tross av dette er det 46 % som svarer bekreftende på spørsmålet. Tallene blir noe mindre

overraskende når vi ser tilbake på hvilke sårbarhetsfaktorer informantene opplyser at de har.¹³

Hvilke flater?

Vi har vært interessert i å få vite hvor og hvordan kontakten mellom ungdommene og de som betaler for seksuelle tjenester, blir opprettet. Stadig mer av livet til ungdommer foregår på nett, og vi ser også at stadig mer sexsalg mellom voksne foregår på nettet. Vi har derfor spurt oss om det samme gjelder for ungdom.

Vi har også undersøkt hvilke digitale plattformer ungdommene bruker for å snakke med personer som betaler for sex, for å se hvorvidt dette er fenomen som knytter seg til spesifikke plattformer og flater eller ikke. Samtidig er det interessant å se på hvilke eventuelle andre arenaer kontakten mellom ungdommene og de som kjøper sex, opprettes.

I en stadig mer digitalisert hverdag er det vanskelig å holde oversikt over hvilke flater ungdom er på, og hvordan de bruker dem. Siden utvalget vårt er i alderen 18 til 25 år, vil vi få relativt oppdatert informasjon om dette. Samtidig må vi huske at den digitale verden er i rask endring. Nye sosiale medieplattformer kan raskt etablere seg og få mange brukere. Her gjelder det kontinuerlig å følge med på hvor ungdommene er, og hvilke muligheter og begrensinger som ligger i de forskjellige plattformene. Hvor kontakten opprettes mellom ungdommene og de som betaler, kan også ha noe å si for det forebyggende eller oppsøkende arbeidet.

Vi har derfor stilt deltagerne følgende spørsmål: «På hvilke av disse plattformene kom du i kontakt med de du solgte sex til?» og «Hvordan kom du i kontakt med den første personen du solgte eller byttet sex til?»

Til det første spørsmålet kunne informantene krysse av for alle relevante alternativer. I tillegg fikk de mulighet til å fylle ut andre svaralternativer som ikke var inkludert.

Samlet sett utgjør de fysiske møteplassene en mindre andel enn de digitale. De mest brukte digitale plattformene er også langt mer brukt enn fysiske arenaer. Snapchat er brukt av 65 % av respondentene, 58 % har brukt dating-apper, 31 % har brukt Instagram, og 19 % oppgir eskortesider på internett.

Dette skyldes delvis at vi har inkludert seksuelle tjenester som ikke medfører at man må møtes fysisk, i undersøkelsen. Vi ser likevel tydelig at digitale flater er den mest brukte arenaen, og det er her kontakten mellom de som kjøper og de som selger opprettes.

Digitale plattformer (fra mest til minst brukt)

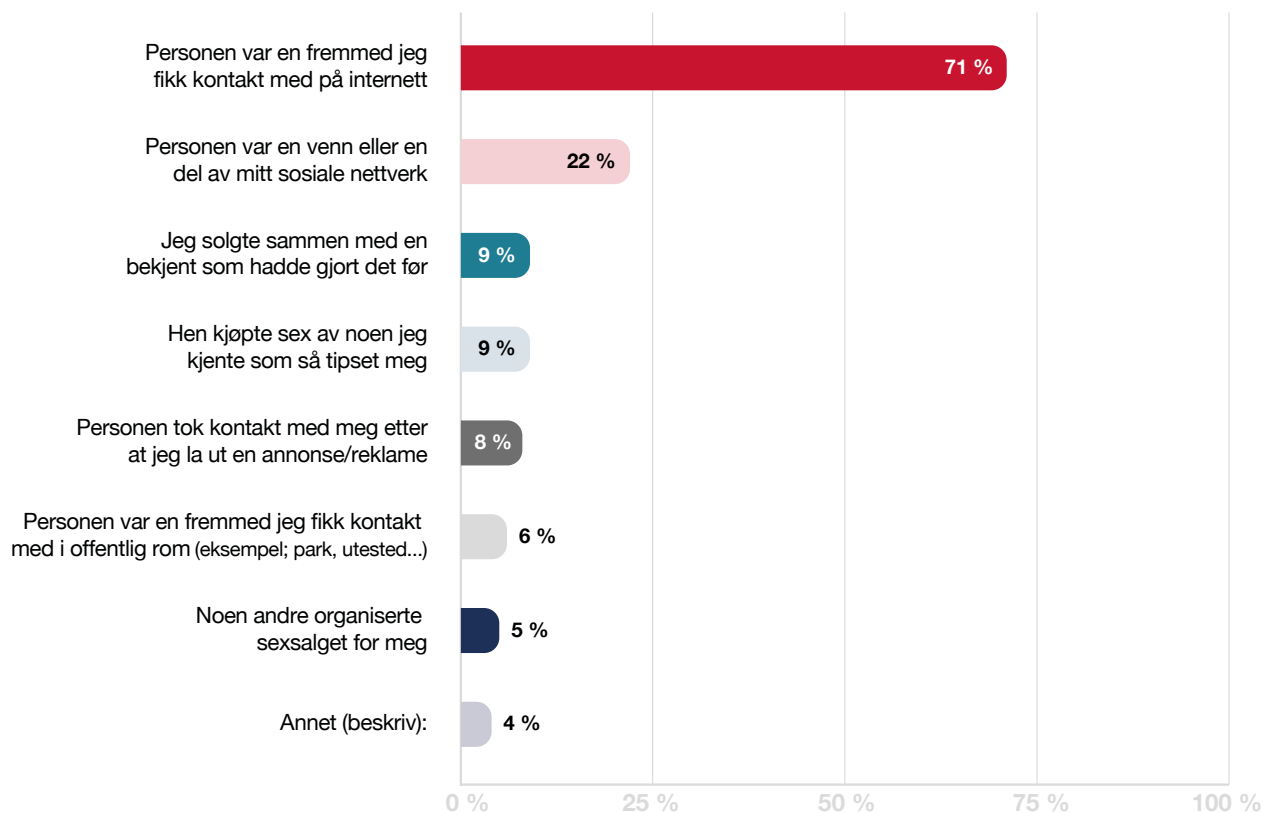
Snapchat
Datingapper som Tindr og Happn
Instagram
Skeive sjekkesteder som Grindr og
gaysir.no
Eskortesider på internett
Jodel
Facebook
Sugardaters.com
Nakenprat
Only Fans
Reddit
Whatsapp
Twitter
Yubo
KIK
Omegle
Craigslist
Discord
Fetlife
Hot or not

Fysiske steder

På fest 24 %
På skolen 15 %
På utested 11 %
På gata eller offentlig rom 10 %
På fritidsaktiviteter 5 %
I fritekstfeltet var det ingen andre fysiske plasser som ble nevnt, ut over at noen skrev at de kom i kontakt med kjøperen via venner eller i et rusmiljø.

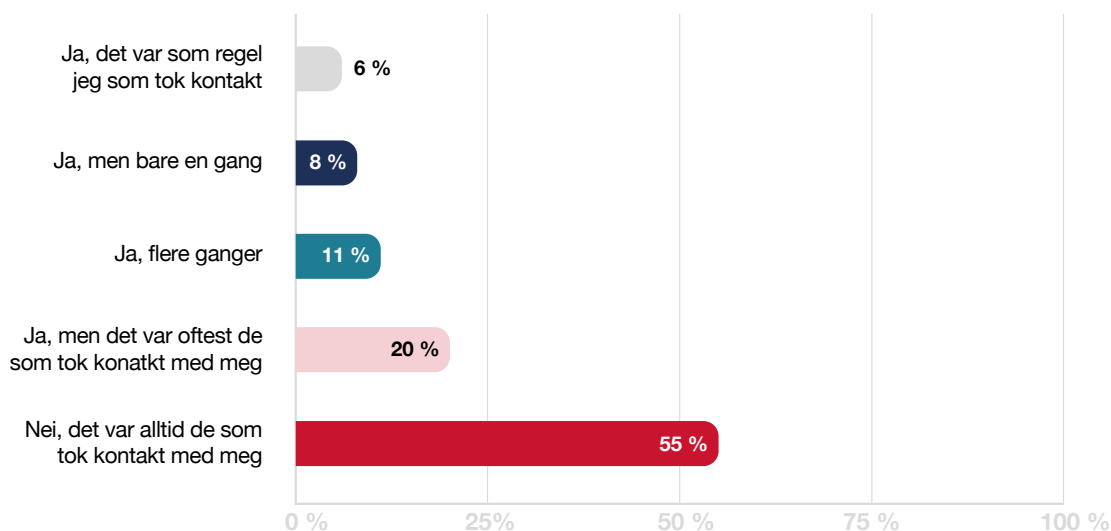
¹³ Vi så litt nærmere på de 11 som ikke svarte ja på noen av spørsmålene. Svarene tilsier at 4 ikke har noen erfaringer som passer til studien. De resterende 7 svarer adekvat og utfyllende på hva som motiverte dem, hvilke erfaringer de har hatt med hjelpere, hvor mange de har solgt til, og hva de skulle ønske de visste før de begynte. Vi antar derfor at disse har en erfaring med å selge sex, men at vi ikke har truffet denne erfaringen helt med spørsmålene våre.

Hvordan kom du i kontakt med den første personen du solgte eller byttet sex til?

Figur 10. Hvordan kom du i kontakt med den første personen du solgte eller byttet sex til?

Tok du, før du fylte 18 år selv kontakt med personer for å selge sex?

Figur 11. Respondenter som selv tok kontakt med personer for å selge sex før fylte 18 år

Dette understøttes også av svarene på «Hvordan kom du i kontakt med den første personen du solgte eller byttet sex til?» (figur 10 på side 14). Hele 71 % svarer at den første personen de solgte en seksuell tjeneste til, var en fremmed de fikk kontakt med via internett.

Vi stilte også spørsmålet «Tok du, før du fylte 18 år, selv kontakt med personer for å selge sex?» for å få kunnskap om hvem som tar initiativet (se figur 11 på side 14).

Det store flertallet har aldri selv kontaktet noen. Selv den største gruppen av de som svarer at de har tatt kontakt, påpeker hvordan det kun har vært unntaksvis.

Når vi ser disse dataene samlet, fremstår det som relativt tydelig at ungdom i hovedsak blir kontaktet av fremmede på digitale flater. Særlig fremtredende er de digitale plattformene som ungdommene har store deler av sitt sosiale liv på. Både voksne og ungdommer som ønsker å komme i kontakt, bruker de sosiale medieplattformene ungdommer allerede er på.

Ungdommers mediehverdag er i rask endring. Det dukker stadig opp nye plattformer der man kan opprette kontakt med mennesker som ønsker å betale for seksuelle tjenester. Som voksne hjelpere gjør vi lurt i å vite hva som kjennetegner de ulike plattformene. Særlig sentralt er det å vite hvilken grad av anonymitet de ulike plattformene tilbyr, hvordan informasjonen lagres, hvem det er som eier plattformene, og hva slags normer for sosial interaksjon som råder der. Voksne bør også vite noe om hvordan man blokkerer brukere og rapporterer uønskede hendelser på de forskjellige plattformene.

Blant deltagerne er det en liten gruppe hvor førstegangskontakten skjedde innenfor deres eget sosiale nettverk, eller at kontakten ble formidlet gjennom venner. Det kan bety at det i enkelte miljøer er akseptert å selge og bytte seksuelle tjenester. Dette understøttes også av dybdeintervjuene vi gjorde. Vi blir fortalt at det i enkelte miljøer later til å være relativt utbredt at ungdommer selger eller bytter seksuelle tjenester. Det at det snakkes åpent om salg og bytte av sex i enkelte ungdomsmiljøer, kan bidra til at ungdommer ikke føler på skam og finner andre de kan snakke med. På den andre siden kan en slik åpenhet føre til en uheldig normalisering av salg og bytte, og i verste fall skape et normativt press om å begynne eller fortsette med salg og bytte.

En liten andel sier at de fikk kontakt etter at de selv hadde lagt ut en annonse eller reklame for tjenesten(e) de ville selge. Altså det motsatte av å bli vilkårlig kontaktet av fremmede.

Hvem kjøper – demografi og relasjon

Vi har sett hvem disse ungdommene er, hva de har solgt, og hvordan de kommer i kontakt med dem som kjøper de seksuelle tjenestene. Videre skal vi se hvem som kjøper seksuelle tjenester av dem.

Mange oppgir at den første de solgte til, var en fremmed som de fikk kontakt med på internett. Vi har også spurt informantene om hvilket kjønn de som betalte, hadde, hvor gamle de var, og om de var fremmede. Svarene gjelder altså alle personer de har mottatt vederlag fra (figur 12 på side 16).

Ikke overraskende solgte ungdommene i all hovedsak til menn over 25 år som de ikke kjente fra før. Det er samtidig verdt å merke seg at en ikke ubetydelig andel har fått vederlag fra andre personer under 18 år, og at unge voksne (19–25 år) utgjør en ganske stor kjøpergruppe. En del oppgir å ha solgt seksuelle tjenester til kvinner og ikke-binære. Så er det også noen som oppgir at de ikke vet så mye om personene de solgte til.

Hvis vi ser på Ungdata-undersøkelsen i Oslo i 2023, har de også stilt spørsmål om hvem det er ungdommene hadde byttet seksuelle handlinger mot goder med (se figur 13 på side 16). Også her ser vi at kjøp og salg mellom ungdom utgjør en betydelig andel.

I Ungdata sine tall er det er like vanlig blant både jenter og gutter å ha utført seksuelle handlinger mot goder med ungdom. Jentene oppgir i større grad enn guttene å ha utført den seksuelle handlingen med en voksen de ikke kjenner.

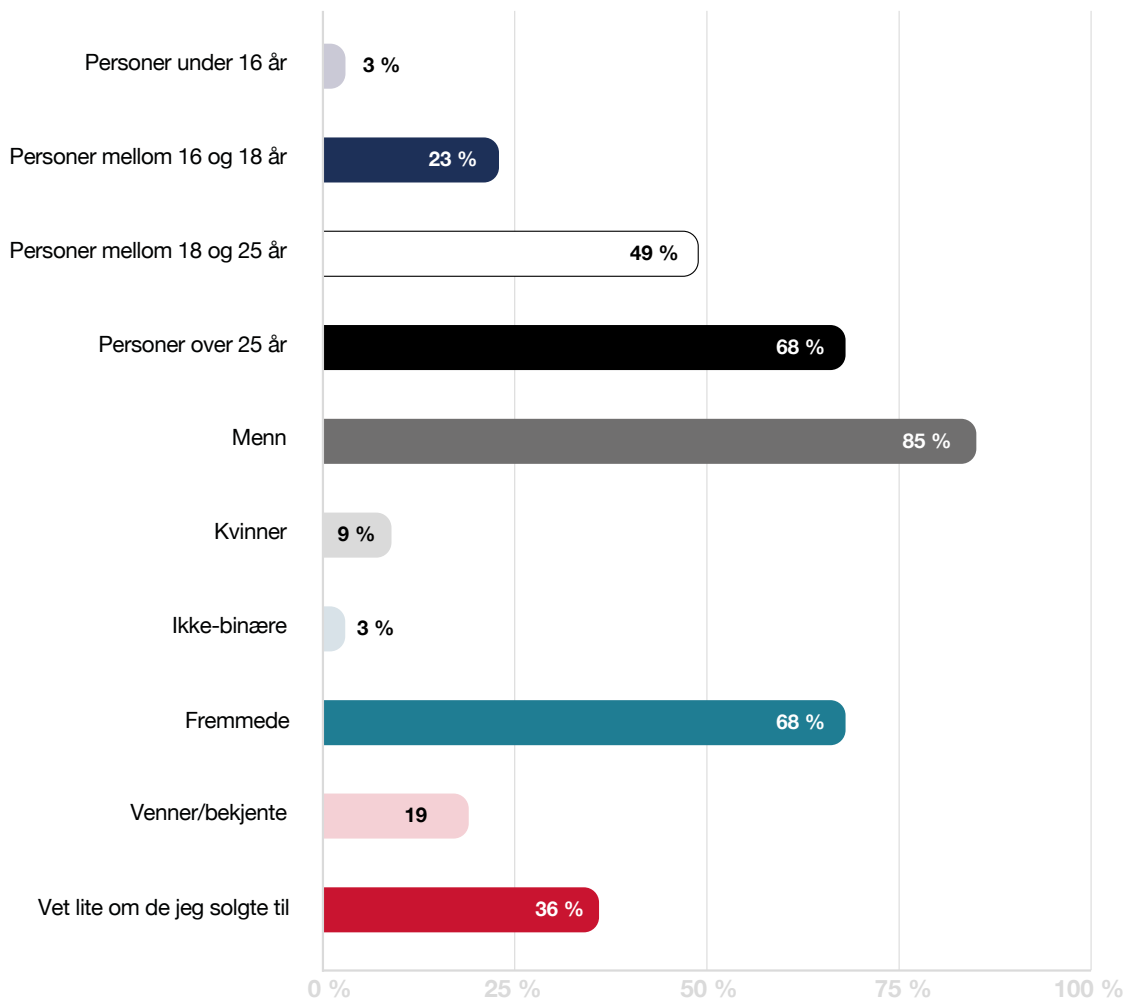
De fikk også spørsmål om hvorvidt dette skjedde digitalt eller fysisk sist gang det skjedde. Også i denne undersøkelsen skjer salg av seksuelle tjenester ved fysiske møter (se figur 14 på side 16).

Kontakten opprettes i hovedsak på digitale flater, og det foregår også salg av seksuelle tjenester på disse. Det er likefullt fysiske møter som er det ungdommene gjør mest, både i vår undersøkelse og i Ung i Oslo sine tall. Det er også helt tydelig at ungdommer må forstås som både mulige selgere og kjøpere av seksuelle tjenester. For voksne som skal snakke med ungdom om salg og bytte av sex, er det viktig å ha med seg denne kunnskapen. Det er viktig å anerkjenne at dette er noe som også skjer mellom jevnaldrende. Det betyr at voksne ikke bør snakke om de som kjøper sex, ut fra et ensidig og stereotyp bilde.

Omfang – hvor mye selger de?

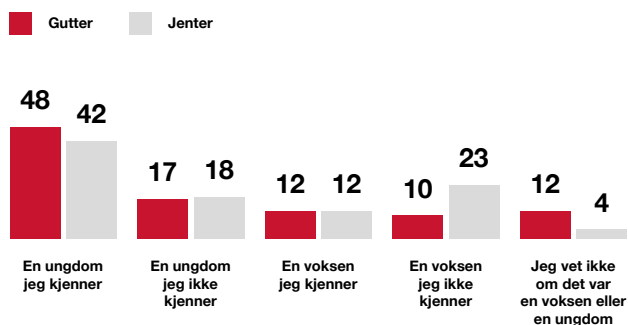
Nesten halvparten (45 %) av utvalget har ikke solgt sex etter fylte 18 år. Dette samsvarer med blant annet Ungdata sine

**Da jeg var under 18 år solgte jeg seksuelle tjenester til:
(Kryss for alle som stemmer)**

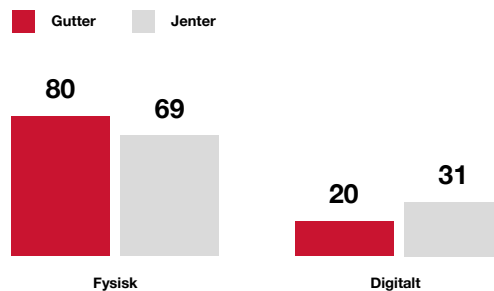
Figur 12. Viser først fordelingen i alder, så kjønn og til sist relasjonen til kjøperne

Sist gang du gjorde seksuelle handlinger mot goder, hvem var den du gjorde det med?

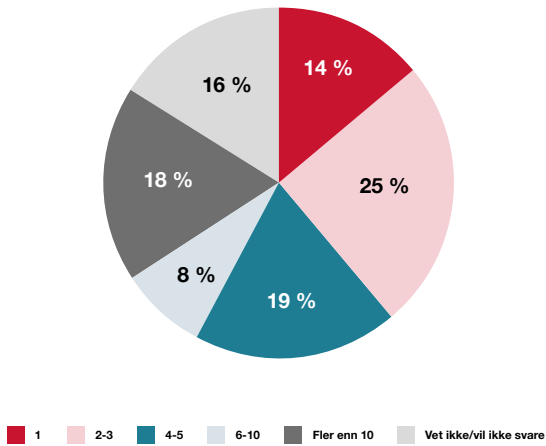
Figur 13. Informasjon hentet ut fra Ungdata Oslo 2023.

Sist gang du gjorde seksuelle handlinger mot goder, skjedde det fysisk eller digitalt – etter kjønn?

Figur 14. Informasjon hentet ut fra Ungdata Oslo 2023.

Hvor mange personer solgte du sex til før du fylte 18 år?
(Du må ikke vite nøyaktig, bare kryss av for det som ca. stemmer)

Figur 15. Fordeling av antall personer informantene har solgt sex til

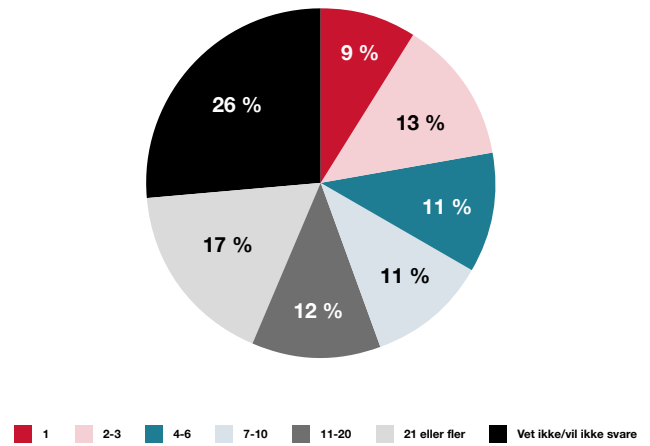
tall fra Oslo.¹⁴ De viser at de fleste som har fått en type vederlag for en seksuell handling, har gjort dette et fåtall ganger.¹⁵

Vi spurte informantene om hvor mange de hadde solgt seksuelle tjenester til, og dessuten hvor mange ganger. Hele 39 % har solgt til 3 eller færre personer. På samme tid er det nesten 20 % som oppgir at de har solgt til flere enn 10 personer, og en ikke ubetydelig andel som ikke vet eller ikke vil svare (figur 15).

Når det kommer til omtrentlig antall ganger de har solgt en seksuell tjeneste, ser vi at en betydelig andel oppgir at dette har skjedd et fåtall ganger. På samme tid er det nesten 30 % som oppgir at de har solgt en seksuell tjeneste flere enn 10 ganger.

Ikke overraskende oppgir flere at de ikke husker. Det er opplagt lettere å miste oversikt over antall ganger enn antall personer. Samtidig kan det oppleves som utleverende, per-

Ca. hvor mange ganger solgte du sex før du fylte 18 år?

Figur 16. Viser hvor mange ganger hver informant anslår at de har solgt sex

sonlig og litt unødvendig å skulle oppgi antallet personer og ganger til oss i et spørreskjema. Derfor skal vi unngå å tenke at de som ikke vet eller ikke vil svare, gjør dette fordi det dreier seg om et betydelig antall.

Vi skal være varsomme med å trekke noen konklusjoner eller anta overlapp mellom kategorier. Vi ser likevel at det for enkelte er snakk om noe de gjør et fåtall ganger og/eller med et fåtall personer. Vi kommer nærmere inn på motivasjoner i neste kapittel, men det kan blant annet bety at dette for noen er en del av deres tidlige seksuelle utprøvelse.

Samtidig er det noen som ender opp med å selge sex mer aktivt og/eller til flere personer. Også dybdeintervjuene viser at noen gjør en reise fra tidlig utprøving i en relasjon der de ble kontaktet av en annen, til å aktivt oppsøke og selge sex mer «profesjonelt». Dette er sammenlignbart med voksne som selger sex ved å legge ut annonser på plattformer for sexsalg, og som tilbyr konkrete tjenester til faste priser.

Oppsummering

Ungdom som selger og bytter sex, er en liten, men sammensatt gruppe. Vi har sett hvordan dataene våre understøtter en del sammenlignbar kunnskap vi har om voksne, med tanke på mulige sårbarhetsfaktorer.

Samtidig er det viktig å være varsom med å trekke konklusjoner basert på dette. Vi ønsker ikke å redusere erfaringene ungdommene bærer på, hverken til deres identitet eller andre

sårbarhetsfaktorer. Vi ser at en del av informantene ikke har noen opplagte utfordringer knyttet til hverken fattigdom, rus, psykisk helse, identitet, omsorgssituasjon eller andre faktorer, som vi gjerne tenker gjør dem mer sårbare for å havne i en situasjoner der de selger og bytter seksuelle tjenester.

Det er også fullt mulig at én av, flere av eller alle sårbarhetsfaktorene eksisterer helt uavhengig av informantenes erfaring

¹⁴ UngData, 2021.

¹⁵ De spør om seksuell handling mot vederlag i løpet av det siste året.

med å selge og bytte sex. Hjelpere må derfor ha generell mangfoldskompetanse, slik at man ikke reproducerer negative opplevelser eller barrierer som disse ungdommene møter ellers i samfunnet.

Når det kommer til ungdommenes sexsalgserfaring, ser vi overordnet at ungdommene i utvalget i all hovedsak blir kontaktet av fremmede voksne menn på digitale flater. Det meste av det de selger, foregår fysisk, selv om det også er en del salg av bilder og lignende. Det er en betydelig andel som har solgt til få personer og/eller få ganger.

Selv om menn over 25 år utgjør hovedgruppen av kjøpere, er det både i våre funn og særlig i Ung i Oslo sine funn tydelig at det foregår en del salg og bytte mellom jevnaldrende.

Vi kommer nærmere inn på motivasjoner, konsekvenser og erfaringer med hjelpeapparatet i neste kapittel. For voksne som skal snakke med ungdom om salg og bytte av sex, er det imidlertid viktig å ha med seg denne kunnskapen. Det er viktig å anerkjenne at dette er noe som også skjer mellom

jevnaldrende, slik at voksne ikke reproducerer stereotype bilder av de som kjøper sex. I samtaler med ungdommer om salg og bytte av sex må voksne ta inn over seg at det sitter mulige kjøpere av seksuelle tjenester blant dem man snakker med.

I en stadig mer digitalisert hverdag er det vanskelig å holde oversikt over hvilket flater ungdom er på, og hvordan de bruker dem. Den digitale verdenen er også i rask endring. Her gjelder det kontinuerlig å følge med på hvor ungdommene er, og hvilke muligheter og begrensinger som ligger i de forskjellige plattformene.

Som voksne hjelpere gjør vi lurt i å vite hva som kjennetegner de ulike plattformene. Særlig sentralt er det å vite hvilken grad av anonymitet de ulike plattformene tilbyr, hvordan informasjonen lagres, hvem som eier plattformene, og hva slags normer for sosial interaksjon som råder der. Voksne bør også vite noe om hvordan man blokkerer brukere og rapporterer uønskede hendelser på de forskjellige plattformene.

Motivasjoner og konsekvenser

Med bakgrunn i det vi har sett om informantgruppens demografi og sexsalgs erfaringer, skal vi nå gå litt dypere inn i datamaterialet.

I dette kapittelet skal vi først ta for oss hvordan ungdommen selv forstår sine egne handlinger, og hvilke begreper de bruker. Videre vil vi se på deres innganger til salg eller bytte av sex, før vi går inn på mulige konsekvenser av dette og

sikkerhetsarbeid knyttet til det. Samlet sett vil dette gi en nyttig fenomenforståelse og kunnskap for alle voksne som jobber med ungdom, og særlig de som møter ungdom som har erfaringer med salg eller bytte av sex.

Begrepsforståelse

Vi har som kjent brukt en bred definisjon på salg og bytte av sex, for å favne et bredt spekter av erfaringer. Bredden i erfaringer gjenspeiler seg også i begrepene ungdommene bruker. For å vite mer om hvordan vi som hjelpere bør snakke om denne tematikken med ungdommene, har vi spurt informantene hva slags ord og begreper de selv foretrekker.

Svarene er sprikende. Begrepene de bruker for å beskrive det de gjør, inkluderer «sexsalg», «å selge sex», «prostituasjon», «eskorte» og «sugardating», men også «å selge kroppen sin». En informant sier at det burde omtales som «kompensert voldtekt». Valg av ord og begreper kan fortelle oss noe om hvilke opplevelser og forståelser de sitter igjen med av det de har vært med på. Andre ganger kan de bruke et gitt språk fordi de ikke kjenner andre alternativer, eller fordi de opplever mye skam og stigma knyttet til det de har gjort.

En informant gir oss egentlig det svaret vi alle leter etter når det kommer til valg av ord og begreper. Hen skrev:

- *Flere termer er fint for å nå ut til ulike mennesker med ulike problemstillinger. Tror ikke det er et godt ord for alt.*

Mangfoldet av begreper resonnerer med mangfoldet av erfaringer som ungdommene beskriver. Det favner alt fra seksuelle overgrep mot barn til samtykkende samhandling mellom jevnaldrende over seksuell lavalder. Flere situasjoner befinner seg i et slags grenseland. Det kan blant annet handle om alderen til de involverte, hvilke handlinger som har blitt utført, og ungdommens egen opplevelse av det de har vært med på. Noen av de hendelsene som informantene beskriver i denne undersøkelsen, er samhandling mellom jevnaldrende over den seksuelle lavalder, som bærer noe preg av å være en transaksjon, men som ikke tydelig lar seg plassere som hverken salg av sex eller seksuelle

overgrep. For eksempel når jevnbyrdige personer mellom 16 og 18 år utveksler seksuelle bilder, og der man får en eller annen form for gjenytelse som ikke er tydelig avtalt. Det er uansett gjennomgående at informantene forstår seg selv som handlende aktører. Det vi også ser, er at ungdommene bruker begreper som ikke speiler hvordan jussen eller vi som jobber med dette, forstår situasjonen. De kan for eksempel kalle det dating, mens vi som hjelpere tenker på det som sexsalg, mens loven kanskje ikke like tydelig ville plassert det som prostituasjon. Forskjeller i begrepsbruk kan igjen påvirke hvordan ungdommene forstår egne handlinger, men også hvorvidt de opplever at hjelpetilbudene eller informasjonen vi gir, er til for dem. Som en informant sier det:

- *Når man snakker om sexsalg tenker de aller fleste at det gjelder klassisk prostituasjon. Da jeg var under 18 solgte jeg tjenester over nett, men tenkte bare på det som «camming» eller annet sexarbeid. Da jeg var over 18 solgte jeg sex (seksuell kontakt osv) via sugardating, men da tenkte jeg heller ikke på det som sexsalg fordi det alltid ble snakket om som dating. Så det tok meg lang tid før jeg innså/begynte [å] kalle det sexarbeid. Jeg ble ubekvem hvis jeg hørte noen referere til sugardating som sexarbeid i starten, men etter hvert følte det riktig å si. Hadde jeg tenkt på det som sexarbeid fra starten av hadde det vært lettere for meg å søke hjelp og støtte. Jeg har enda ikke vært innom prosentret fordi jeg ikke vil ta opp plass fra noen som trenger det mer fordi de selger fordi de er i en sårbar posisjon. Jeg følte jo at jeg gjorde det for gøy, og hvis jeg følte noen kjipte følelser rundt det så fikk det være mitt problem. Jeg tror det er flere som føler det sånn Men jeg fikk heldigvis god hjelp og støtte på sex og samfunn med deres [sexologer]. (egen utheving)*

Her ser vi hvordan språket er med på å forme ungdommenes forståelse av faktiske erfaringer, og ikke minst hva de rettmessig kan forvente av hjelp, støtte og forståelse. Det er derfor viktig at vi har en bevisst tanke om hvilket språk vi bruker, at vi forklarer de begrepene vi bruker, og at vi som er hjelpere, er tydelige på hvem vi kan hjelpe med hva.

Flere hendelser, situasjoner og relasjoner våre informanter beskriver, klassifiserer som seksuelle overgrep. En del av informantene forstår det også slik, mens andre trekker en tydelig linje mellom selve sexsalget og grenseoverskridende hendelser som har skjedd i forbindelse med sexsalget. Flere av de vi har intervjuet, har hatt en opplevelse av kontroll og frivillighet når de har gått inn i sexsalget, men så har de opplevd press, grenseoverskridende adferd, vold og voldtekt fra de de har solgt sex til. Det er disse hendelsene de forstår som overgrep, ikke selve sexsalget, selv om sexsalget også i juridisk forstand er et overgrep de har blitt utsatt for.

Om vi overstyrer dem og sier at alt de har opplevd, er seksuelle overgrep, fratar vi dem muligheten til å skille mellom episoder der de selv har følt kontroll og aktørskap, fra episoder der folk har utsatt dem for seksualisert vold. Dette er viktige skiller fordi flere av informantene nettopp snakker om forskjellen på å selge sex og det å bli utsatt for seksuelle krenkelser i forbindelse med sexsalget.

Motivasjoner

Ungdommene har forskjellige innganger til sexsalg. Til dels vanskelige livssituasjoner, kombinert med at noen tilbyr å kjøpe disse tjenestene, er noe som bidrar til at ungdommer ender opp med å selge sex. Vi har også vært interessert i hva ungdommen selv opplever som motivasjon for eller grunn til at de begynte å selge seksuelle tjenester. På spørsmål om hva som motiverte dem til å begynne å selge eller bytte sex, la vi derfor inn både positive, negative og nøytrale motivasjoner som svaralternativer. I tillegg kunne de svare i fritekst (figur 17 på side 21).

Økonomi og press

Fra voksne som selger sex, vet vi at økonomi som oftest er hovedmotivasjonen. Det er særlig personer som blir marginalisert på måter som begrenser tilgangen til arbeidsmarkedet, som ender opp med å selge sex.

Økonomi – i form av behov for eller ønske om mer penger – er informantenes hovedgrunn til å selge sex (69 % av respondentene). I forrige kapittel så vi at en overraskende høy andel – 45 % av respondentene – svarte at de hadde hatt overlevelssex. Det å mangle noe så grunnleggende som mat

Vi skal senere se nærmere på blant annet konsekvenser av ungdommenes erfaringer. Vi ser likevel tydelig at skadeomfanget, påvirkningen eller det ungdommen får av positivt utbytte, ikke nødvendigvis henger sammen med hvor objektivt alvorlig det fremstår for oss som voksenpersoner. Som en informant sier:

■ *Jeg så ikke på meg selv som et barn/ungdom som var uskyldig og offer for noe kriminelt. Jeg følte på en enorm skam og at alt var min feil. Jo eldre jeg blir, jo mer forstår jeg at jeg ble utnyttet av voksne som skulle visst bedre. Dette tror jeg ikke jeg er alene om. Mange føler nok skyld og skam.*

Ungdommens forståelse av det som har skjedd, kan endre seg over tid, og det kan endre seg i møte med oss som hjelpere. Det er viktig at vi er åpne for at denne endringen kan skje, uten å skulle presse på dem vår virkelighetsforståelse.

Jevnt over anbefaler vi å bruke et språk som beskriver det som har skjedd, fremfor et som beskriver personen selv. For eksempel er det bedre å si at noen har solgt eller byttet sex, enn at personen «er prostituert». Prostitusjon er en handling eller hendelse, ikke noe man er. Man bør også unngå ord og begreper som vil oppleves som nedsettende eller som skjellsord.

eller husly uten noen måte å skaffe seg dette på, gjør salg av sex til en «tilgjengelig» løsning på et umiddelbart problem.

Vi ser dermed at økonomi er en tydelig motivasjon også blant ungdom. Det later altså til at det å mangle grunnleggende materielle ting i livet er en viktigere grunn for å selge sex enn vi først antok. Dette er noe hjelpere som møter særlig marginaliserte ungdommer, bør huske på. Salg og bytte av seksuelle tjenester kan løse umiddelbare materielle problemer i ungdommers liv.

En del motiveres av tilgang til materielle goder. Ved siden av penger og grunnleggende behov oppgir noen også tilgang til legale og illegale rusmidler som grunner til å selge sex. Det er viktig å huske at for personer under 18 år er tilgangen til legale rusmidler også begrenset, og bytte av sex kan være en måte å få denne tilgangen på.

Vi ser av svarene at en ikke ubetydelig andel føler seg presset på ulikt vis til å selge sex. Det var 6 personer som oppga egne svar på spørsmålet. Disse anførte tvang, press, utpressing og behov for bekreftelse som motivasjoner.

Hva motiverte deg til å begynne å selge/bytte sex?

Figur 17. Hva motiverte deg til å begynne å selge/bytte sex?

Som vi husker fra forrige kapittel, er det en del informanter som sa at den første de solgte til, var en venn eller en del av det sosiale nettverket deres. Andre oppga at de solgte sammen med en venn som hadde solgt sex før, eller at de ble tipset om mulige kunder fra venner. Det er også noen som svarte at det var noen andre som organiserte sexsalget for dem. Alle disse måtene å komme inn i sexsalg på kan være mer eller mindre preget av press, sosiale normer og i verste fall tvang.

Også de informantene som har sagt at de begynte å selge sex fordi en fremmed tok kontakt med dem på internett, kan ha vært utsatt for press. Særlig kan dette gjelde om man har gjort noe litt seksuelt, som å sende et bilde først. Det mener i alle fall en av informantene våre er tilfellet for mange:

- *De fleste opplever at de blir presset til å gjøre det via sosiale medier. Via Snapchat er det mye press, siden det er mange ukjente personer.*

Seksualitet som motivasjon

Det er flere som oppgir å ha positive motivasjoner for å selge sex. Hele 39 % svarte at det var spennende, 25 % svarer at de «fikk tilbud om pengene og ville uansett ha sexen», og 23 % oppgir at de solgte sex for å utforske sex de ellers ikke kunne hatt. For eksempel kan det være tilgang på BDSM eller sex med person av samme kjønn. 19 % sier at det var en fantasi som gjorde dem kåt/opphisset. Det kan altså hende at seksualitet og ønsker om å ha sex spiller en større rolle enn vi som hjelpere ofte tror.

I de tilfellene der utprøving og seksualitet opptrer som motivasjon, er det også noe som kan påvirke hvilken funksjon salg eller bytte av sex får i livet til den det gjelder:

- *Jeg ble opptatt av sex og seksualitet. Vi fikk ikke god nok opplæring på skolen om noe som helst. Det er noe jeg synes er interessant fra før av så jeg leste mye om det på nett. Og så ble jeg mer bevisst min egen seksualitet og kjønnsidentitet og så bare, ja jeg vet ikke, jeg vet ikke helt hvor det kom i fra, jeg bare lærte mer om hvem jeg er og at man skal gjøre ting for seg selv og ikke for andre.*

Informanten forteller om hvordan hen ble mer interessert i seksualitet av å selge seksualiserte bilder. Dette ble en inngang til å finne ut av egen seksuell orientering og kjønnsidentitet. Sitatet viser også hvordan salg og bytte av sex ga hen tilgang til en kunnskap hen ellers ikke hadde, for eksempel på skolen. Økt kunnskap om og forståelse for seksualitet førte på sin side til ytterligere refleksjon og viten om informantens egne ønsker og behov. I dette tilfellet førte det til

et ønske om å slutte å selge sex og heller ha sex med egen nytelse og grenser som utgangspunkt.

Flere av informantene vi har intervjuet, omtaler seg selv som «meget seksuelle».

- *Det starta med at jeg hadde en kjæreste som bodde i utlandet. Jeg er en veldig seksuell person så vi bestemte oss for å ha et mer åpent forhold og jeg begynte å bruke datingapper (...).*

I møte med ungdommene er det viktig å forstå og være åpen for at de kan ha positive seksuelle motivasjoner for å selge sex. Om vi glemmer dette, kan vi altfor raskt påføre dem skam knyttet til egen seksualitet og måten de forvalter denne på. Kåthet i seg selv påvirker også en persons dømmekraft, noe som igjen kan føre til at ungdommer gjør ting de ellers hadde forstått som risikofylte.

Så når blir utprøving et problem? Det enkle svaret er at det skjer når ungdommen blir utnyttet og/eller krenka. Det er ikke alltid det er like lett å se hvor den grensa går, hverken for ungdommen eller oss som voksne.

Grensen mellom press og frivillighet kan være vanskelig. Ikke minst er forståelsen av dette også noe som kan endre seg over tid. En informant reflekterer over det på følgende måte:

- *Så jeg tror uansett at jeg ikke ville sagt det var 100 % frivillig, det var litt et valg som ble tatt lenge før jeg fikk ta et valg om det. Men det ble jo mer frivillig da, til slutt når jeg sluttet å ruse meg. Jeg følte jo at det var helt frivillig da, men så kan jeg jo tenke litt annerledes i ettertid, når man har blitt litt eldre, selv om jeg ikke ble tvunget ut i det.*

Det viktige er å huske at ungdommer har en seksualitet, og at salg av sex ikke alltid er noe de utelukkende gjør fordi de blir pressa, eller fordi de har et problematisk forhold til sex og egen seksualitet.

Følelsesregulering – selvskading

En del informanter oppgir en eller annen form for følelsesregulering som motivasjon for å selge sex. De har svart at de solgte sex for å koble av, regulere vonde følelser eller føle seg bedre, og noen oppgir også at de gjør det bevisst for å føle seg verre eller straffe seg selv.

Noen ungdommer bærer med seg negative seksuelle erfaringer som kan gjøre det vanskelig for dem å identifisere egne grenser eller å sette grenser i møte med andre, og de kan ha problemer med å verdsette og ta vare på egen seksualitet og kropp.

Retraumatiserende adferd, som det å selge sex kan være for å håndtere PTSD etter seksuelle overgrep, er et kjent fenomen. En informant sier følgende om hvordan hen opplever at seksuelle overgrep og salg av sex ofte henger sammen:

- *Alle jeg kjenner som har solgt sex, meg inkludert, har blitt enten voldtatt eller misbrukt seksuelt som barn.*

Det er variasjoner i disse svarene som strekker seg fra å bruke sex og sexsalg til å oppnå en gitt følelse, uten at dette nødvendigvis er skadelig, til de som bevisst eller ubevisst bruker sex og sexsalg som selvskading. Sexsalg som selvskading er et lite, men kjent fenomen. Hjelperne bør være bevisst på dette og særlig i møte med personer som driver med andre former for selvskading. Samtidig er det viktig å ikke sykeliggjøre ungdommers seksualitet. Det å for eksempel ha mange sexpartner eller BDSM-sex er ikke i seg selv et uttrykk for et destruktivt forhold til sex, slik vi også så i delen om seksualitet som motivasjon.

I møte med en ungdom som har sex som en negativ mestringsstrategi, gjelder de samme prinsippene som i møte med andre former for selvskading: å lære dem bedre mestringsstrategier i møte med vonde følelser, å hjelpe dem til faktisk å gjøre livet bedre om de har negative og vonde ting i omgivelsene, og skadereduksjon i form av adekvat informasjon om farer og risiko ved forskjellige typer sex. Spør gjerne hva ungdommen føler før, under og etter sex, og undersøk om de har eller har hatt annen adferd som er selvskadende.

Beskyttelse og omsorg

En del av informantene beskriver både i spørreskjemaet og intervjuene at de solgte sex fordi de søkte omsorg, nærhet

eller beskyttelse. Som hjelperne er det lett å tenke på dette som en lite konstruktiv strategi for å håndtere ensomhet og mangel på omsorg. Informantene våre forteller imidlertid en litt annen historie om sexsalg, nærhet og omsorg.

En informant sier at sexsalg i liten grad ble tematisert i møte med hjelpeapparatet. Hen brukte derfor lang tid på å forstå hva motivasjonen for å selge sex faktisk var.

- *Jeg er glad for å se at det er mulighet for å velge «behov for omsorg» som alternativ til grunn for salg av sex. Jeg hadde selv grundig kontakt med hjelpeapparatet både før og etter, men ingen ønsket å snakke om at jeg hadde solgt sex. Det tok for meg lang tid å forstå årsakene bak salget - behov for omsorg og nærhet, nysgjerrighet og generelt seksuelle behov.*

En annen beskriver en hverdag der hen ikke fikk den nærheten og omsorgen hen trengte, hjemme, og der salg av sex ble en måte å få tilgang til dette på:

- *For min del var det fordi jeg følte jeg fikk nærhet og omsorg jeg ikke fikk hjemme. Det var terapeutisk, og det hjalp meg masse psykisk som ung.*

Ved siden av å få dekket grunnleggende behov, er det en del ungdommer som søker nærhet, omsorg og voksenkontakt de ikke ellers får. I vårt utvalg er disse relasjonene beskrevet som positive og uten preg av vold og press. Det betyr selvfølgelig ikke at det å selge sex er en løsning på en dårlig omsorgssituasjon, men det er verdt å ta med seg når vi skal forstå og se alle nyansene i ungdommenes erfaringer.

Konsekvenser

Siden vi har snakket med voksne i alderen 18–25 år om deres erfaringer med salg av sex før de fylte 18 år, har vi tilgang på kunnskap om konsekvensene salg av sex har hatt for dem på kort og litt lengre sikt. 58 % svarer bekreftende på påstanden «Jeg skammer meg over at jeg har solgt sex».

- 52 % svarer bekreftende på påstanden «Jeg skulle ønske jeg aldri hadde solgt sex.».
- 47 % svarer bekreftende på påstanden «Å ha solgt sex før jeg fylte 18 år preger meg på en negativ måte i dag.».

- 53 % svarer bekreftende på påstanden «Jeg fikk noe negativt ut av å selge sex.», mot 36 % som svarer «Jeg fikk noe positivt ut av å selge sex.».
- 35 % sier at det å selge sex løste noen av deres problemer.
- 10 % sier at de er glade for at de har solgt sex, og 8 % oppgir at de er stolte over at de har solgt sex.

Nesten alle beskriver noen negative konsekvenser. Det er like fullt en liten håndfull informanter som gjennomgående beskriver det å selge sex som en positiv opplevelse. De opplever, også i retrospekt, å ha hatt agens og fått flere positive ting ut av sexsalget.

Det er verdt å merke seg at svært få svarer å ha utelukkende negative eller positive erfaringer og følelser knyttet opp til eget sexsalg. Selv om materialet viser en tydelig overvekt av negative erfaringer, er det for de aller fleste en kompleks opplevelse. Det er viktig å ha være bevisst på at positive og negative erfaringer og følelser kan sameksistere.

Selv om det finnes flere positive motivasjoner for salg og bytte av sex, er det likevel ikke ensbetydende med positive erfaringer. Det som var forventet å være en positiv eller nøytral erfaring, kan ende opp med å bli en vond opplevelse, selv om den ikke bar preg av tvang, desperasjon eller nødvendighet. På samme tid kan en hendelse som av voksne eller lovverket er å anse som meget negativ, ende opp med å ikke prege ungdommene på nevneverdig negativt vis i etterkant.

Dette mulige manglende samsvaret mellom motivasjon, forventninger og faktiske erfaringer kan være vanskelig å håndtere. Ungdommene kan ofte føle på skyld og skam fordi de føler de har satt seg i situasjonen selv, at de burde håndtert det annerledes, eller at de burde følt annerledes rundt det. Dette er kunnskap det er viktig at voksne hjelpere som jobber med ungdom, kjenner til. Ikke minst er det viktig for de som kommer i kontakt med ungdom med erfaring med salg eller bytte av sex.

Negative opplever: vold og grenser

Flere av informantene beskriver negative erfaringer knyttet til at ting ikke gikk som de hadde planlagt og forventet. De har opplevd alt fra det de beskriver som mas eller press angående pris, hvilke tjenester de tilbyr, kondombruk eller antall treff, til grovere overgrep som inkluderer voldtekt, utpreget bruk av tvang, tvungen rusbruk, trusler og utpressing.

Da vi spurte informantene om hva de skulle ønske de visste mer om før de begynte å selge sex, er det svært mange som snakker om negative hendelser der grensene deres har blitt tråkket over på en eller flere måter. Sentrale tema som går igjen i informantenes historier, er grensesetting, samtykke, kommunikasjon og informasjon. Dette er uavhengig av om de har tidligere negative seksuelle opplevelser eller ikke. Det er gjennomgående i materialet vårt at ungdommene mangler informasjon og verktøy for å forvalte egen seksualitet på best mulig måte. Som en informant uttrykker det:

- *Ingenting gikk som jeg hadde planlagt. jeg synes det er vanskelig å tenke på. Det vanskeligste er å sette grenser, det ble fysisk og voldelig noen ganger.*

Informanten snakker spesifikt om erfaringer med salg og bytte av sex, men det er også utfordringer knyttet til gren-

sesetting på mer generelt grunnlag. En annen informant sa følgende:

- *Grensesetting. At man må sette grenser, men også hvordan man overholder de uten at det blir ukomfortabelt. Selv-verdi, hvordan respektere mine egne grenser, og innse når noen trækker på dine.*

Alle ungdommer trenger veiledning, informasjon og støtte for å lære å sette grenser på en god måte for seg selv. Informanten skulle ønske hen visste mer om sine egne grenser, hvordan hen skulle kommunisere disse, og at hen hadde konkrete verktøy for å lykkes med dette uten at det ble ukomfortabelt.

Andre informanter snakker om mer sexsalgsspesifikke ting som hvordan salg av sex foregår, eller pris:

- *Hva som er vanlig å ta i pris og at det ikke er innafor med «prøvetimer». At det er mange useriøse der ute.*

Dette er informasjon som faller utenfor det vi kan forvente av den generelle seksualitetsundervisningen rettet mot ungdom. Det går en ikke tydelig avklart grense mellom skadereuserende tiltak og informasjon som tilrettelegger for salg og bytte av sex. Det er opplagt at voksne ikke skal fortelle ungdommer hva som er vanlig pris å ta for forskjellige seksuelle tjenester. Like fullt er det mange av informantene som snakker om pris og pruting som situasjoner der de synes grensesetting er vanskelig, og der de føler seg krenka. De skulle gjerne hatt mer kompetanse om grensesetting for å kunne stå bedre rustet i disse situasjonene. Dette behovet må vi som voksne møte på en god måte ved å ha gode samtaler om hvordan man finner og setter gode grenser for seg selv, og hva man bør gjøre om noen presser en eller trækker over ens grenser.

Prevensjon, hiv og seksuelt overføre infeksjoner eller sykdommer (SOI/SOS) er det også flere informanter som tematiserer i sine svar. Én beskriver seksuelle overgrep som går på manglende bruk av kondom som avtalt:

- *At ikke alle ville være snille å bruke kondom, eller andre prevensjonsmidler. Det er vanskelig å si hvem som kan være bestemt og hvem som vil respektere deg.*

Andre snakker om hvordan de ikke hadde tilstrekkelig informasjon om SOI/SOS til å vurdere risikoen rundt egen prevensjonsbruk:

- *Føler meg veldig heldig som aldri har fått SOI/SOS, selv om jeg ikke var klar over hvor risikabelt det var å ha ubeskyttet sex med mange fremmende.*

En annen viktig kunnskap å ha for å kunne sette grenser for seg selv og sexsalget er knyttet til makt og risikosituasjoner. Flere snakker om å ha blitt utsatt for utpressing og å ha følt seg maktesløse i møte med voksne menn i maktposisjoner. Det er flere informanter som beskriver situasjoner der den som betaler for de seksuelle tjenestene, ønsker å eskalere relasjonen på en eller flere måter. Det kan handle om hvor ofte man møtes, hva slags seksuelle handlinger som skal inngå i et møte, og bruk av prevensjon. En informant oppsummerer denne generelle trenden i materialet vårt godt:

■ *At det ofte utvikler seg til forespørsler som er ubehagelige og ulovlige.*

Særlig dette med hva som er lov og ikke lov, er et gjennomgående tema. Ungdommene har ofte ikke oversikt over hva som er lovlig og ulovlig. Flere beskriver frykten for å ha gjort noe ulovlig både som en barriere for å oppsøke hjelp, og som et moment kjøperer bruker som pressmiddel for å få dem til å treffes igjen, eller for å gå med på å gjøre ting de ellers ikke ville gjort. Fraværet av all den ovennevnte kunnskapen kan medføre at ungdom som selger sex, blir mer sårbare for press og vold, og/eller at de får egne grenser overskredet.

Risikovurderinger

Både salg av seksuelle tjenester ansikt til ansikt og via digitale flater er dekket i undersøkelsen vår. Det er mange likheter, men også noen vesentlige forskjeller mellom disse to. Særlig når det kommer til risikovurderinger.

Basert på dybdeintervjuene fremstår det som om ungdommene har mer forståelse for og kunnskap om risikofaktoren ved å møte noen ansikt til ansikt, enn ved å selge seksuelle tjenester over nett. De vet at det å møte noen ansikt til ansikt medfører risiko for vold og seksualisert vold. Det er likevel overraskende mange som oppgir at de i liten grad visste om eller tenke over faren for hiv og SOI/SOS.

Norske ungdommer har generelt høy digital kompetanse og er godt vant med å navigere på digitale flater og internett. På tross av dette var det flere informanter som sa at de hadde tenkt lite over at også bilder sendt via Snapchat og andre kanaler der innholdet ikke lagres direkte, likevel kan lagres, brukes og spres videre. Som en informant sier om salg av bilder:

■ *Jeg skulle ønske jeg visste mer om hvor farlig det er og at det faktisk er reelt at det kan bli sendt videre eller solgt.*

Det var også flere som sa at de ikke hadde tenkt over på forhånd at bruk av Vipps som betalingstjeneste og digital kommunikasjon fører til at de som kjøper sex, vet hvem de er.

Utpressing, trakassering og frykten for at bilder kan komme på avveie, later dermed til å være risikofaktorer som ungdommen i mindre grad reflekterer over enn farene ved å møtes ansikt til ansikt.

Også når det er snakk om salg av seksuelle tjente ansikt til ansikt, opprettes ofte kontakten mellom kjøper og selger over nettet. Dette gjør at også disse møtene har en del av de samme risikofaktoren som ved digitalt salg og bytte, ved at det finnes digitale spor. At kontakten opprettes digitalt, kan likevel være både en risikofaktor og et sikkerhetstiltak på samme tid. Det kan bety mer trygghet for den som selger sex, ved at ungdommene ofte får noe informasjon om personen på forhånd. Dette kan være et telefonnummer eller navn kan man søke opp på internett, slik at man kan sjekke hvem de er. Det er også en mulig trygghet i at den som betaler, vet at den som selger, har informasjon som gjør det mulig å identifisere dem. Samtidig ser vi eksempler på at informantene blir presset av dem som har betalt for sex. Det kan blant annet skje ved at de sender dem masse meldinger på forskjellige sosiale medieplattformer fordi de har funnet ut hvem de er. Andre forteller om kunder som bruker digitale spor aktivt i utpressing der de truer dem med å videresende bilder eller på andre måter spre informasjon om at de selger sex, til familie, til venner eller offentlig på internett. Dette skjer på tross av at det er de som kjøper, som har begått et lovbrudd.

Informantene snakker om til dels dyrekjøpte erfaringer de har opparbeidet seg gjennom prøving og feiling. Risikoreducerende tiltak de selv tar i bruk, inkluderer blant annet å selge seksuelle tjenester til personer de har møtt før, eller som har møtt venner av dem. Noen trekker frem strategien med å møte personer på et offentlig sted, og andre igjen forteller at de i forkant av møter lager tydelige avtaler. Flere trekker frem det å ta betalt på forhånd i kontanter som et sikkerhetstiltak. De trekker også frem en lang rekke tiltak de gjør for å sikre egen anonymitet, blant annet gjennom å sende bilder uten ansikt eller andre identifiserbar kjennetegn, og å bruke hemmelige nummer eller falske sosiale mediekontoer. Det å være forsiktig med inntak av rusmidler er også noe som blir trukket frem. Det å fortelle en venn hvor de skal, er en annen strategi som flere bruker for å redusere risikoen de utsetter seg for.

Det at ungdommene faktisk tenker over risikoen og gjør tiltak for å redusere den viser oss at de evner å tenke over mulige konsekvenser handlingene deres kan få, og at de i stor grad ønsker å ivareta egen sikkerhet. Som voksenpersoner er det viktig at vi gir dem verktøy til å foreta slike vurderinger og å øke egen sikkerhet, uten å legge ansvar og skyld over på dem og uten å «hjelpe» dem med å selge sex. De vurderingene ungdommene i vårt materiale har gjort, kan være relevant for hjelpere å kjenne til når de skal hjelpe

ungdommer å navigere i handlingsalternativene sine og vurdere konsekvensene av det de gjør, har gjort eller tenker på å gjøre.

Vi har nå snakket om en del umiddelbare negative effekter og farer forbundet med det å selge og bytte seksuelle tjenester. Den umiddelbare faren for vold eller at bilder skal spres videre, er relativt konkrete håndgripelige ting det kan være relativt lett å diskutere med ungdommer på en måte de forstår og klarer å relatere til. Det finnes andre effekter og konsekvenser av salg og bytte av seksuelle tjenester som er mindre håndgripelige, og som dermed også kan være vanskeligere å diskutere med ungdommer på en nyansert måte.

Negativt selvbilde og seksualitet

Effekten det å selge og bytte sex kan ha på en persons forhold til kropp, seksualitet og nære relasjoner er eksempel på et mindre håndgripelig tema som kan være vanskelig å snakke om. Mange av informantene trekker frem at det å selge sex har hatt en negativ effekt på deres forhold til kropp, seksualitet og det å være i nære relasjoner med andre. Det er som tidligere nevnt ikke slik at det å selge seksuelle tjenester har påvirket alle informantenes seksualitet på en negativ måte. Det er likevel helt klart en effekt som flere informanter

sier at de undervurderte og skulle ønske de visste mer om på forhånd. En informant sier følgende:

- *At det kunne påvirke mitt forhold til sex senere. Jeg visste det nok, men tok det ikke innover meg. Tenkte det ikke ville påvirke meg.*

Flere sier at det har gjort dem utrygge i nære relasjoner, at de ikke nyter sex på samme måte som før, og at de hele tiden er på vakt ovenfor mulige partnere. En del opplever at de har fått et negativt selvbilde, og at de tenker på seg selv som skitne eller ødelagte på grunn av det de har opplevd.

En informant oppsummerte det kort og godt slik på spørsmålet om hva hen skulle ønske hen visste:

- *At det ikke er verdt det.*

Uavhengig av hvor godt forberedt ungdommen er, eller hvorvidt ting gikk som de planla, eller om de har negative eller positive erfaringer, er det slik at mange ønsker å slutte å selge sex, enten med en gang eller etter en stund. Vi vil i det videre se på hva det var som motiverte ungdommer til å slutte å selge sex, og hvilke barrierer og hindre de møtte på veien ut av sexsalget.

Veien ut

Jeg slutta fordi jeg ikke ville selge bilder mer, jeg begynte å føle meg ekkel for at jeg gjorde det og grunnene jeg gjorde det for. Så jeg sluttet.

45 % av informantene våre oppgir at de ikke har solgt sex etter fylte 18 år. Det er også en del av de som har solgt sex etter de fylte 18 år, som ikke lenger gjør dette. Om vi ser dette i sammenheng med omfanget av sexsalget til informantene, fremstår det tydelig at for de fleste er det å selge en seksuell tjeneste ikke starten på en lang karriere i prostitusjon.

Vi spurte informantene: Om du ikke lenger selger eller bytter sex, hvorfor sluttet du? Se figur 17 på side 29.

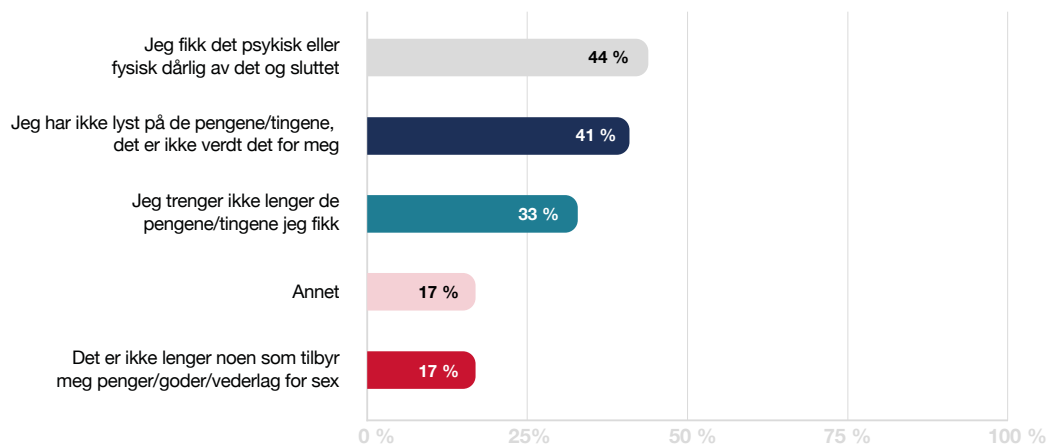
Flesteparten oppgir at det hadde en negativ effekt på deres psykiske og/eller fysiske helse, og at de på bakgrunn av dette valgte å slutte. En god del oppgir at de enten ikke har det samme behovet for penger eller de godene de fikk ut av å det. Andre mener at det ikke lenger fremstår som verdt det for dem, når de veier fordeler og ulemper opp mot hverandre. En ikke ubetydelig andel sier at de også har sluttet fordi de ikke lenger får tilbud om å selge seksuelle tjenester. Dette siste forteller oss ikke noe om hvorvidt dette oppleves som positivt

eller negativ for dem, men det kan kanskje underbygge tanker om at dette for noen er noe som skjer litt tilfeldig.

De som har fylt inn egne svar, sier blant annet at de har fått seg kjæreste, at de har fått innvilget stønad fra NAV, at de er blitt gamle nok til å kjøpe alkohol selv, at de i dag selger sokker i stedet, at penger ikke veier opp for akten, eller at de som tvang dem til å selge sex, nå anser dem for å være for gamle.

For informantene våre er det i hovedsak endret livssituasjon, der man ikke lenger trenger penger, i kombinasjon med de negative opplevelsene knyttet til sexsalg, som gjør at de ønsker å slutte å selge sex. Den økonomiske motivasjonen for å både begynne og slutte med salg av sex fremstår dermed som et sentralt forebyggende tiltak. Fattigdom er den drivende faktoren i sexsalg globalt, og selv om våre ungdommer ikke er fattige på den måten voksne som selger sex, ofte er, må vi ikke undervurdere hvor viktig økonomi er, og hvor mange av disse problemene som ville ha vært løst dersom ungdommene hadde det de trengte av materielle goder i livet.

Årsaker til å slutte med salg eller bytte av sex

Figur 17. Årsaker til å slutte med salg eller bytte av sex

Det ser vi også ved at noen informanter holder åpen muligheten for å selge sex igjen, hvis situasjonen krever det eller livet blir særlig vanskelig. En informant som for tiden ikke selger sex, sier dette:

- *Vurderer å selge sex igjen, har fucket opp økonomien min så vet ikke om jeg kan si jeg har stoppet når det enda er et alternativ i hodet mitt*

Så det å ha sluttet trenger heller ikke å være en enten/eller-tilstand. Har man én gang solgt sex, er terskelen for å ty til dette som mestringsstrategi i en vanskelig livssituasjon lavere.

De fleste kommer seg ut av sexsalget på egen hånd uten å ha kontakt med hjelpeapparatet. Vi vil i det videre se på hvilke erfaringer ungdommene som har hatt kontakt med hjelpeapparatet, har gjort seg.

Oppsummering

Vi ser at det er en sammenheng mellom mangfoldet av begreper og erfaringene som ungdommene beskriver. Begrepene ungdommene selv bruker, speiler heller ikke hvordan jussen eller vi som jobber med dette, forstår situasjonen. Språket påvirker både forståelse og forventninger om hjelp. Det er derfor viktig at vi som voksenpersoner er bevisste på hvilket språk vi bruker, og er tydelig på hvem vi kan hjelpe med hva. Begreper og forståelse er imidlertid ikke statiske enheter. De kan endre seg over tid og i møte med voksenpersoner. Det er viktig at vi som hjelpere er åpne for dette, og at vi ikke presser på dem vår egen virkelighetsforståelse.

Når det kommer til motivasjoner, ser vi at det finnes både negative, positive og nøytrale innganger til sexsalg. Økonomi og det å få dekket grunnleggende behov er en viktigere grunn for å selge sex enn vi først antok. Den økonomiske motivasjo-

nen for å både begynne og slutte med salg av sex fremstår dermed som et sentralt forebyggende tiltak. At salg og bytte av sex kan løse umiddelbare problemer i ungdommers liv, er også noe hjelpere som møter særlig marginaliserte ungdommer bør huske på.

Ved siden av økonomi og materielle behov har vi sett at det å utforske egen seksualitet også kan være en motivasjon til å begynne med salg og bytte av sex. Det er viktig å anerkjenne at det finnes positive motivasjoner, og ungdommens agens. Om vi glemmer det i møte med ungdom, kan vi alt for raskt påføre dem skam knyttet til egen seksualitet. Det er viktig å ikke sykeliggjøre ungdommers seksualitet.

Andre innganger kan være følelsesregulering, selvskading eller et behov for beskyttelse og omsorg, og dette er noe hjelpere bør være bevisst på. I møte med en ungdom som

har sex som en negativ mestringsstrategi, gjelder det å hjelpe dem til faktisk å gjøre livet bedre, så vel som å få til skadereduksjon gjennom adekvat informasjon om farer og risiko ved forskjellige typer sex.

Samtidig er det viktig å være bevisst på at positive og negative erfaringer kan sameksistere. Det som var forventet å være en positiv eller nøytral erfaring, kan ende opp med å bli en vond opplevelse, selv om den ikke bar preg av tvang, desperasjon eller nødvendighet. På samme tid trenger en hendelse som av voksne eller lovverket er å anse som meget negativ, ikke nødvendigvis prege ungdommene på nevneverdig negativt vis i etterkant.

Dette mulige manglende samsvaret kan være vanskelig å håndtere. Ungdommene kan ofte føle på skyld og skam fordi de føler de har satt seg i situasjonen selv, at de burde hånd-

tert det annerledes, eller at de burde følt annerledes rundt det. Dette er kunnskap det er viktig at voksne hjelpere som jobber med ungdom, kjenner til. Ikke minst er det viktig for de som kommer i kontakt med ungdom som har erfaring med salg eller bytte av sex.

Alle ungdommer trenger veiledning og støtte for å lære å sette grenser på en god måte for seg selv. Dette behovet må vi som voksne møte på en god måte.

Erfaringer med hjelpeapparat

■ *Jeg har aldri fortalt noen om det, jeg vet ikke og visse ikke hvem jeg skulle fortelle om det. Jeg skammet meg veldig.*

På spørsmål om hvorvidt informantene har snakket med noen om sexsalgserfaringene sine, svarer 41 % de aldri noensinne har fortalt til noen at de har solgt sex. Ytterligere 20 % sier at de ikke sa noe til noen før de fylte 18 år, men at de har fortalt noen om det i voksen alder.

Av de som har fortalt det til noen før eller etter de fylte 18 år, er det som oftest en venn.¹⁶ Ellers har flere fortalt det anonymt til noen på nettet. Fire personer sier de har snakket med noen i familien sin om å selge sex.

Under 20 % av respondentene snakket med en voksen om at de solgte sex før de fylte 18 år. Bare 14 personer oppgir å ha vært i kontakt med hjelpeapparatet, 6 personer har benyttet en anonym tjeneste der ungdom kan snakke om sexsalgserfaringer, og 1 person har vært i kontakt med sexsalgsspesifikke hjelpetilbud eller organisasjoner som PION, Pro Sentret eller Nadheim.

Konklusjonen er altså at de i all hovedsak ikke snakker med noen om dette, og i alle fall ikke før de fyller 18 år. De få som snakker med noen, velger venner eller fremmede på internett fremfor hjelpeapparatet og andre voksenpersoner.

Vi vil nå se på hvilke barrierer informantene identifiserer for å oppsøke hjelp, så vel som erfaringene til de som har vært i kontakt med hjelpeapparatet.

Barrierer

På spørsmål om hvorfor informantene ikke snakket med noen i hjelpeapparatet, kunne de velge flere svaralternativer. Svarprosenten fordeler seg som følger:

- 44 % lot være fordi det var flaut eller skamfullt å snakke om.
- 40 % visste ikke hvem de kunne snakke med.
- 40 % lot være fordi de visste eller fryktet at hjelpere ville fortelle det til deres foresatte.
- 33 % opplevde å ikke ha noe hjelpebehov, men ser i etterkant at de nok hadde det.

- 31 % lot være fordi de visste eller fryktet at hjelperen ville være fordømmende eller fordomsfull.
- 27 % hadde ikke voksne de stolte på, rundt seg.
- 18 % lot være fordi de visste eller fryktet at hjelperen ville melde fra til barnevernet.
- 15 % oppga manglende kunnskap og at hjelpere dermed ikke kunne bistå dem.
- 11 % opplevde å ikke ha hjelpebehov og at de fortsatt ikke har det.
- 10 % lot være av frykt for at de/den de hadde solgt sex til, skulle få vite om det.

Overordnet kan vi identifisere fire sentrale barrierer: følelse av skam, manglende tillitt til hjelpere grunnet manglende kunnskap og fordommer mot personer med sexsalgserfaringer, manglende kunnskap om hvem som er potensielle hjelpere, og frykt for at foresatte eller barnevernet skal involveres.

Meldeplikt er alltid et komplisert tema i møte med ungdommer, noe vi skal drøfte nærmere senere. Både skamfølelse og manglende tillitt og kunnskap er til gjengjeld barrierer vi relativt enkelt kan gjøre noe med.

Potensielle hjelpere utgjør et tverrsnitt av befolkningen, og holdningen til og kunnskapen om personer som selger sex, vil variere også i denne gruppen. Nettopp folks holdninger til personer som selger sex, er noe ungdommene er opptatt av når de snakker om at skam eller frykt for hjelperes holdninger bidrar til at de ikke oppsøker hjelp. En informant sier følgende om hvordan hen tenker samfunnet generelt forstår salg av sex:

■ *Det er så forskjellige tanker og meninger om det [salg av sex og de som selger sex]. Det er de som mener du har null verdi som menneske om du gjør det, og de som bare synes det er rart eller blir kleine når jeg snakker om det. Så virker det som om folk har en veldig film-ide av hvordan det er, og at enten er det superglamorøst eller skikkelig, skikkelig shabby og superfarlig. Sannheten er at det som regel er en god miks av de to. Jeg tror folk blir overrasket når de hører at folk gjør dette frivillig og at ikke alle har halliker og blir shippet hit og dit og har det jævlig.*

¹⁶ I svaralternativene skilte vi mellom venn som selv selger sex, og venn som ikke selger sex.

Det å erfare eller å frykte at man vil bli møtt som en person som har mindre verdi fordi man har solgt sex, eller at den man betror seg til, skal bli klein, ukomfortabel og ubekvem i møte med tematikken, fører selvfølgelig til at terskelen for å snakke med noen blir høyere. Kanskje stemmer ikke ungdommens antagelse om at de voksne ville blitt kleine eller sett på dem på en negativ og annerledes måte, men så lenge ungdommen tror dette, finnes barrieren. Da er det vi voksne som må vise tydelig at vi ikke har negative ideer om mennesker som selger sex, og at vi tåler å stå i en samtale om salg av sex.

At ungdom ikke oppsøker hjelpeapparat og andre hjelpetjenester, betyr at vi som voksne har en jobb å gjøre. De verktøyene og metodene som hjelpeapparat og politi benytter seg av, skaper en barriere for at ungdommen skal få adekvat og god hjelp. Det er viktig at voksenpersoner tilegner seg kunnskap og viser at de finnes og kan være trygge samtalepartnere for ungdommer.

Vi som hjelpere snakker med ungdommer som har solgt sex, som vurderer å selge sex, eller som har kjøpt eller vurderer å kjøpe sex. Vi må snakke på en måte som ikke påfører ungdommer unødig skam og skyld, samtidig som vi plasserer ansvaret der det hører hjemme, og viser oss som trygge voksenpersoner de kan snakke med.

I tillegg er det viktig at alle som jobber med ungdommer, vet at selv om ungdommen ikke snakker med oss om sine erfaringer med å selge sex, møter vi ungdommer som har slike erfaringer. Det å snakke med alle ungdommer om denne tematikken kan være viktig for både forebygging og skadereduksjon.

Samtidig ser vi at ungdommene ønsker å snakke om dette med noen. 21 % (n24) svarer bekreftende på påstanden «Jeg skulle ønske jeg hadde snakket med en voksne om at jeg solgte sex før jeg fylte 18 år.»¹⁷ Én informant kom i kontakt med andre ungdommer som solgte sex, på nettet, i tillegg til å snakke med en venninne. Hen forteller:

- *Det var kjekt å ha noen å prate med det om. Det var greit for da kunne jeg dele hvor jeg var med henne. Jeg turte ikke gjøre det med de som jobbet på institusjonen fordi jeg trodde de ville ringe politiet for å få meg til å stoppe og for å ta de som kjøper og det ville jeg jo selvfølgelig unngå.*

I lys av at informantene i størst grad henvender seg til og har tillit til andre ungdommer, vil det at voksenpersoner snakker om temaet, også gjøre dem bedre i stand til å støtte hverandre om de får vite at en venn selger eller vurderer å selge sex. Vi må også huske at ungdommene er mulige kjøpere av seksuelle tjenester. Det er ikke alle i denne gruppa som har et behov for å prate med noen, men alle har behov for å vite at det finnes voksne de kan snakke med.

Meldeplikt – barnevern og foresatte

- *Det er nesten ingen som spør om hjelp, om foreldre blir varslet.*

Hele 40 % lot være å snakke med voksenpersoner av frykt for at de foresatte skulle bli varslet. 18 % lot være fordi de fryktet at barnevernet ville varsles.

Meldeplikten er en lovpålagt opplysningsplikt som gjelder for alle som arbeider i offentlige instanser og tjenester, og for organisasjoner og private som utfører arbeid eller tjeneste for stat, fylkeskommune eller kommune. Den innebærer en plikt til å melde fra til barnevernet uten ugrunnet opphold, blant annet ved alvorlige adferdsvansker, utpreget normløs adferd, mistanke om omsorgssvikt eller lignende.¹⁸

I forarbeidene til lovene er gjentakende prostitusjon vurdert som et alvorlig adferdsproblem som krever særlige tiltak. Sexsalget må dermed både være gjentakende og pågående for at meldeplikten skal utløses. Det er heller ikke slik at alle handlinger regnes som prostitusjon i rettslig forstand.¹⁹ Det er dermed mulighet til å utøve noe skjønn når man vurderer hva som faktisk har skjedd, og hva det er lurt å gjøre videre. Det er selvfølgelig ikke et mål at voksenpersoner ikke skal melde fra om bekymringsverdige situasjoner, men når meldeplikten for mange blir en barriere for å oppsøke hjelp, og dermed hindrer tilgang på god oppfølging og hjelp for ungdom som selger sex, vil det lønne seg å gjøre noen vurderinger rundt situasjonen.

I de fleste tilfeller har du tid til å gå i dialog med ungdommen, bygge en allianse, innhente mer informasjon og undersøke hva hen trenger og ønsker seg. Som materialet vårt viser, har de fleste ungdommene negative erfaringer med salg av sex; de havner i situasjoner som er vanskelige å håndtere, og de kan slite med eget selvbilde og egen seksualitet i ettertid. Det er helt klart mange i denne gruppen som har et hjelpebehov. Spørsmålet er bare hvordan denne hjelpen best kan gis.

¹⁷ I et annet spørsmål.

¹⁸ <https://www.budir.no/barnevern/melde-fra-offentlig-melder/>

¹⁹ Det er prostitusjon når noen mottar «vederlag for å ha seksuell omgang eller foreta seksuelle handlinger med en annen eller får til å utføre handlinger som svarer til seksuell omgang med seg selv» (§ 309. Kjøp av seksuelle tjenester fra mindreårige).

Det viktigste er at ungdommen får god hjelp og oppfølging fra kompetente voksne som ikke påfører dem mer skam og skyldfølelse enn de allerede har. En informant oppfordrer voksne til å være varsomme med å varsle foresatte:

■ *Jeg synes det er viktig at man nøler å si fra til foreldrene til personen det gjelder når hen selger sex. Dette er fordi at mange har religiøse, voldelige eller fordomsfulle foreldre ettersom å selge sex IKKE er et tema i det norske samfunn. Mange jeg kjenner fikk det mye verre når foreldrene ble kontaktet, og fikk forskjellige straffer som de ikke fortjente. Derfor er det viktig at de som skal hjelpe kan forsikre seg om at foreldrene vil reagere på riktig måte, slik at alle i situasjonen skal føle seg sett og trygge.*

Så langt det er mulig, bør man både informere og få ungdommen med på at det er rett og riktig å melde ifra, enten til barnevernet eller foreldre, om man lander på at det er den rette avgjørelsen. Det handler om å lytte til ungdommen selv, som ofte har gode refleksjoner omkring hvilke behov hen har, og sin egen situasjon.

Sex og seksualitet er særlig et særlig sårbart og intimt tema. For enkelte ungdommer vil det at foresatte varsles, også betyr at de blir «outa» som skeive eller som seksuelt aktive generelt. Dette er informasjon man skal være varsom med å gi videre. Selv om mange av informantene i retrospekt forstår

seg selv som mer sårbare og i større grad utsatt for en urett fra voksne, er det ingen informanter i utvalget vårt som har hatt en positiv opplevelse med at foreldrene ble varslet, eller som skulle ønske at de ble varslet.

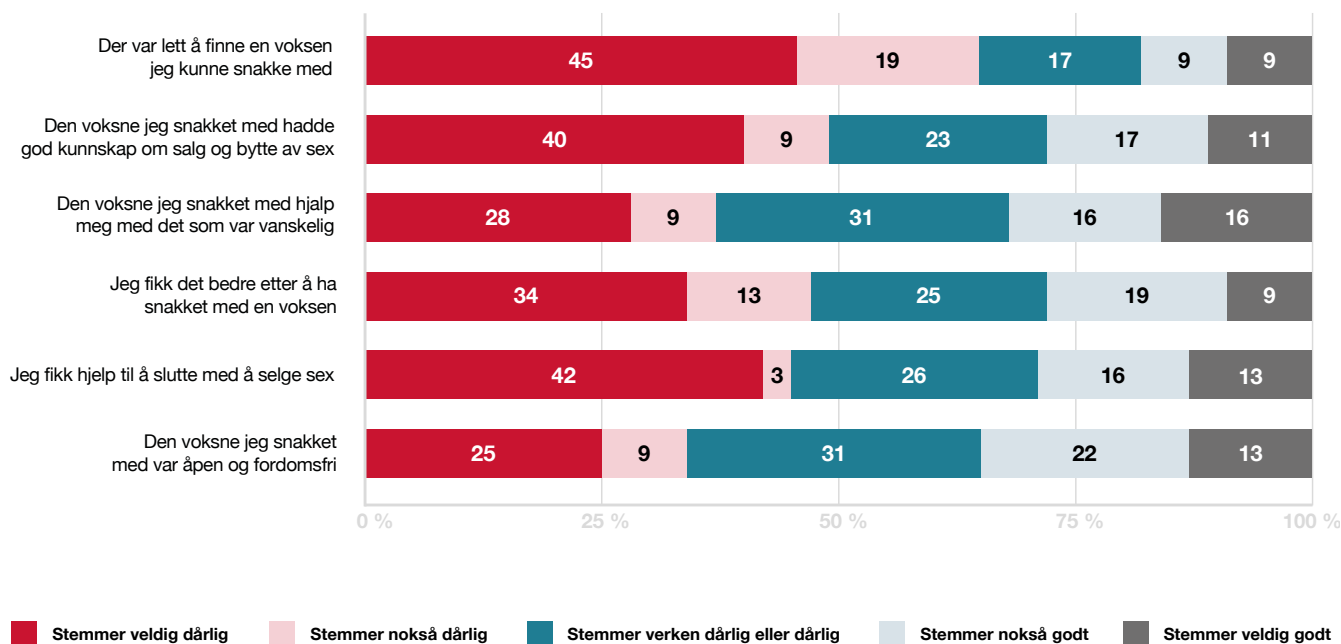
Om en ungdom på 17 år forteller deg som hjelper at hen en gang som 16-åring hadde sex med en person for å få øl, og ungdommen så sier at dette ikke lenger er noe hen gjør, og at opplevelsen ikke preger hen på en veldig negativ måte i dag, så er det ingen grunn til å varsle foresatte eller barnevernet, med mindre ungdommen selv ønsker at disse skal varsles.

Det finnes dessverre ingen perfekt løsning på dilemmaet rundt varsling, og i noen tilfeller må selvsagt foresatte og barnevernet varsles. Det er like fullt vår klare anbefaling er at man bare skal gjøre det når det er helt nødvendig, at det gjøres i samråd med ungdommen, og at hjelperen sørger for å snakke om tematikken på en slik måte at man unngår fordømmelse og stigma.

Vi vil nå ta for oss erfaringen til de ungdommene som har vært i kontakt med hjelpeapparatet før fylte 18 år.

Erfaringer med hjelpere

Det var et lite mindretall i vårt utvalg som hadde vært i kontakt med hjelpeapparatet før de fylte 18 år. Vi spurte dem hvor godt de følgende utsagnene passet med deres opplevelse av denne kontakten:

Figur 18. Erfaringer med de som har vært i kontakt med hjelpeapparatet

Overordnet viser disse opplevelsene oss at den frykten de ungdommen som ikke oppsøker hjelp, har om at hjelperne ikke skal hjelpe dem på en god måte, i alt for stor grad er berettiget.

Svært mange oppgir at de synes det var vanskelig å finne en voksen de kunne snakke med. Det betyr at voksne enda tydeligere må vise ungdommer at de er til å stole på, og at de er personer man kan snakke med om seksualitet.

Videre later det til at de voksne ungdommene snakket med, hadde en del fordommer og manglende kunnskap om salg av sex som påvirket møtet på en negativ måte. Mer refleksjoner rundt egne ideer om personer som selger og kjøper sex, øvelse i å bruke et åpent og inkluderende språk, og mer kunnskap om seksualitet generelt vil kunne bøte på dette problemet.

Det at en del svarer at utsagnene stemmer godt eller nokså godt, viser oss at det er mulig å møte ungdommer i denne gruppa på en god måte der de opplever å få hjelp og at de blir sett og møtt på en fordomsfri måte.

Politiet

I de senere årene har politiet etterforsket flere saker som omhandler kjøp av seksuelle tjenester fra mindreårige enn tidligere.²⁰ Politiet har ikke dokumentert at denne økningen i anmeldelser og etterforskning skyldes en økning i omfang av fenomenet. Som vi har sett, tilsier det vi har av omfangsforskning, at det ikke er flere ungdommer som selger og bytter sex nå enn før. Økningen i antallet anmeldelser later derfor til å skyldes økt oppmerksomhet om og arbeid med fenomenet.

Informantene våre har stort sett vært utsatt for noe kriminelt, enten fordi en voksen har kjøpt seksuelle tjenester fra dem, eller fordi de har vært utsatt for andre seksuelle krenkelses som voldtekt, seksuell trakassering eller utpressing. Det er derfor nyttig å se på hvilke erfaringer de har gjort seg med politi og påtalemyndigheter.

Ingen av informantene våre har ytret noe ønske om å anmelde de personene de har solgt sex til, for å ha kjøpt sex av dem. Vi forstår det slik at ungdommene i stor grad ikke opplever at de som kjøper, har gjort noe galt, så lenge de ikke har tråkket over avtalte grenser. Noe av dette kan skyldes at ungdommene tar på seg skylden for det de har blitt utsatt for, at de har en ide om at det å bli utsatt for krenkelses er en naturlig konsekvens av å selge sex, eller at de mangler kunnskap om at de har vært med på, er et lovbrudd som er begått mot dem. Noen informanter sier at de i retrospekt

forstår seg selv mer som mindreårige offer for lovbrudd, enn det de gjorde da de solgte sex. Selv om ungdommene i materialet vårt jevnt over ikke snakker om sexsalget sitt som et overgrep, har det kommet frem flere historier om voldtekt og andre alvorlige seksuelle overgrep i forbindelse med salg av sex, i materialet. Det er flere av ungdommene som har ønsket å anmelde disse hendelsene.

Vi ønsker å trekke frem to historier. Den første handler om hvorfor man ikke oppsøker politiet for å få hjelp når man er utsatt for noe ulovlig. En informant forteller om hvordan hen ikke kontaktet politiet etter å ha blitt utsatt for en voldtekt, i frykt for at de foresatte ville bli varslet:

■ *Jeg vurderte å anmelde en. Jeg var i en veldig dårlig situasjon. Jeg dro dit fordi jeg trodde det skulle bli gøy og så skulle jeg overnatte. Jeg trodde jeg skulle få penger, men jeg maste ikke. Det var skikkelig langt unna og så turte jeg ikke å spørre om å bli kjørt hjem for jeg ville ikke at han skulle vite hvor jeg bodde. Jeg var stuck der og jeg ble voldtatt. Jeg hadde veldig lyst til å anmelde ham for det. Fordi han hadde gått alt for langt. Det var ikke consensual lenger. Jeg tenkte jeg kunne havne i slike situasjoner igjen, men jeg gjorde ikke det da fordi da ville mamma og pappa fått vite det da. Så da spurte jeg ikke om hjelp.*

Dette viser tilbake til dilemmaet vi var inne på tidligere, knyttet til meldeplikten og det at foresatte varsles. Det er høyst problematisk at ungdommer som er utsatt for grove seksuelle krenkelses, ikke oppsøker hjelp fordi de frykter at foresatte skal få vite at de har solgt sex.

Den andre historien viser hvordan en ungdom ble møtt når hen valgte å kontakte politiet etter å ha blitt utsatt for en voldtekt.

■ *Det var en gang jeg ble voldtatt av en av dem. Det var bare ... bare en voldtekt ... punktum. Jeg gikk til politiet, men de sa at om jeg hadde kontakt med denne personer og jeg ikke ble skadet så kan du ikke nødvendigvis kalle det voldtekt. Det kan være sex uten samtykke eller noe. Det var den eneste gangen jeg forsøkte å få hjelp, men det gikk altså ikke.*

Denne ungdommens historie peker både på de problemene som følger av at vi i Norge ikke har en samtykkebasert voldtektlovgivning, at det finnes fordommer eller regelrett slutshaming internt i politiet, og at dette former hvordan de møter personer som selger sex. En person under 18 år

²⁰ En beskrivelse av fenomenet og omfanget – Barn som selger egenprodusert overgrepsmateriale. Versjon 1.0/2021 <https://www.politiet.no/globalassets/dokumenter/kripos/seksuelle-overgrep/barn-som-selger-egenprodusert-overgrepsmateriale.pdf>

som kommer til politiet for å anmelde en voldtekt, bør kunne forvente å bli møtt på en omsorgsfull og fordomsfri måte, der politiet ser det som sin primære oppgave å hjelpe denne ungdommen. Denne ungdommen opplevde at politiet ga hen skylden for det som hadde skjedd, og at hen ikke fikk hjelp.

Kombinasjonen av lovverket og politiets manglende kompetanse ender med at personer som er utsatt for voldtekt, må bære ansvaret for dette selv, og i dette tilfellet ble personen som utsatte denne ungdommen for en voldtekt, ikke anmeldt, ikke etterforsket og ikke dømt. Ungdommen fikk heller ikke noen oppfølging fra helsepersonell eller andre. Dette er et problem for rettssikkerheten og helsen til personer som selger sex. Dette er dessverre et velkjent problem for voksne personer som selger sex, og som har forsøkt å anmelde voldtekter som har funnet sted i forbindelse med sexsalget.²¹ På samme tid som våre informanter opplever å ikke få den hjelpen og støtten de kan forvente av politiet, oppgir politiet på sin side at de bruker stadig mer tid på å avdekke og etterforske kjøp av seksuelle tjenester fra mindreårige. Politiet oppgir selv i sine rapporter at ungdommer som selger sex, er lite samarbeidsvillige når det kommer til å hjelpe politiet med å etterforske personene som kjøper sex.²² Politiet bør i større grad gå i dialog med disse ungdommene, slik at de kan ha et fokus og arbeidsmetoder som hjelper disse ungdommene.

I deres rapporter omtales ungdommers salg av bilder og filmer som «egenprodusert overgrepsmateriale». Politiet skiller i liten grad mellom overgrepsmateriale som dokumenterer barn utsatt for grove seksuelle krenkelser, og voksne med seksualiserte bilder ungdommer selv har tatt for å selge. Denne virkelighetsbeskrivelsen er ment å vise alvoret i at ungdommer selger seksualisert bilder og videoer, men det ender til dels opp med å heller bagatellisere grovere krenkelser. Å bruke uttrykket «egenprodusert overgrepsmateriale» legger mye av ansvaret over på ungdommen selv, som da anses for å ha produsert dette materialet selv. Uttrykket kan dermed nesten leses slik at de har utsatt seg selv for et

overgrep. Dette har nok ikke vært politiets intensjon, men begrepsbruken fremstår ikke som hensiktsmessig i møte med de fenomenene som er beskrevet i denne rapporten. Vi må ikke miste viktige nyanser i vårt forsøk på å tydeliggjøre hvor alvorlig det er at ungdommer får betalt for seksualiserte bilder.

Mange som jobber med marginaliserte grupper og grupper som er utsatt for krenkelser i en eller annen form, vet at det noen ganger er veldig nyttig å forstå seg selv som et offer eller som en person som er uskyldig, men som har blitt utsatt for noe en annen person har det hele og fulle ansvaret for. Andre ganger kan det å forstå seg selv som et offer, være kontraproduktivt fordi man fratras agens og kontroll. Noen ganger er det helt klart snakk om alvorlige overgrep, men likevel ikke fornuftig å omtale det som et overgrep for den vi skal hjelpe. En del av jobben vi gjør med mennesker som har blitt utsatt for noe urett, er nettopp det å finne ut hvordan man skal plassere og beskrive det som har skjedd, hva man skal kalle det, og hvordan man selv skal forstå det som har skjedd, og sin egen rolle i det. Da nytter det ikke at hjelperen allerede på forhånd har definert for ungdommen hva det er som har skjedd, og hva det skal kalles. Særlig uheldig blir det om hjelperen bagatelliserer en hendelse ungdommen selv faktisk har opplevd som krenkende.

Basert på våre funn og det politiet sier om sitt eget arbeid med ungdommer som selger seksuelle tjenester, fremstår det som om arbeidet med denne gruppen i all hovedsak bør utføres av en annen yrkesgruppe. Flere ungdommer samarbeider ikke med politiet og har ikke noe ønske om eller behov for å anmelde personene de har solgt sex til. Kanskje de med tiden kan komme til et punkt hvor de ønsker å gjøre dette, men i første omgang trenger de råd, veiledning og hjelp med ting i livet de opplever som vanskelige. Politiet har etter vår mening ikke ressurser, verktøy og opplæringen som trengs for å gjøre denne jobben. Når vi i tillegg vet at mange av disse ungdommene tilhører grupper som har liten tillit til politiet, slik som skeive og rusbrukere, fremstår det som lite hensiktsmessig at arbeid med denne gruppen blir et ansvar for politiet.

Behov og ønsker

Denne rapporten har som hovedmål å løfte frem ungdommenes egne stemmer, slik at vi som hjelpere kan lære av erfaringene deres. Vi har spurt ungdommene hva de skulle ønske de visste før de begynte å selge sex, og vi har spurt dem om

hva slags hjelp de selv mener de kunne trengt fra hjelperne, og hvilken kunnskap hjelperne burde hatt.

Det første og største punktet er bedre seksualitetsundervisning.

²¹ Se Farlige forbindelser, Pro Sentret 2012, Sårbarhet og samhold hos personer som selger sex via internett, PION 2019 og Det er nok nå, Pro Sentret 2022.

²² «Mange av de fornærmede anser seg ikke som ofre, men mener snarere at de lurte

voksne til å betale dem penger. Det er ofte derfor de fornærmede ikke anmelder forholdet og heller ikke ønsker å samarbeide med politiet. Dette gjør det krevende å avdekke og etterforske slike forhold.» <https://www.politiet.no/globalassets/dokumenter/kripos/seksuelle-overgrep/barn-som-selger-egenprodusert-overgrepsmateriale.pdf>

Seksualitetsundervisning

Svært mange etterlyser bedre seksualitetsundervisning i skolen. Dette kommer frem både av dybdeintervjuene og spørreskjemaet. Hele 73 % av informantene svarer bekræftende på at de skulle ønske de lærte mer om seksualitet i skolen. De etterlyser informasjon om både seksualitet generelt og om salg av seksuelle tjenester spesifikt. God seksualitetsundervisning er viktig for at ungdommene skal få mer og bedre kunnskap om seksualitet, trygghet og grensesetting. Dette kan åpne rommet for seksuell utforskning uten skam og stigma. Det kan også ha en viktig skadereduserende effekt for ungdom som selger eller bytter sex.²³ I tillegg kan det forebygges at ungdommene selver opp med å kjøpe seksuelle tjenester.

En informant beskriver hvordan hen ikke fikk god nok informasjon på skolen, og at det læreren sa, bar preg av formaninger om hva de ikke burde gjøre. Hen forsto ikke konsekvensene av det hen gjorde, og det ble noen dyrekjøpte erfaringer som gjorde at hen til slutt endret adferd.

- *Vi hadde noe undervisning på skolen, men det var veldig raskt og sånn 'husk å ikke gjøre sånn og sånn, det er dårlig, ikke legg ut sånne ting på nett, det er dårlig' og så var det ikke noe mer. Det burde gått litt mer i dybden, så også unge forstår mer konsekvensene av det vi gjør. Det kan bli delt rundt, lagra og lagt ut steder. Bli brukt mot deg. Det tenkte jeg ikke på i det hele tatt da jeg dreiv med dette. I starten sendte jeg bare hva som helst med ansikt og kropp og alt, etterhvert så slutta jeg med det.*

En mindre formanende undervisning som tar inn over seg at noen ungdommer kommer til å sende nakenbilder uansett hva lærerne sier, ville nok kunne ført til at denne ungdommen slapp å bekymre seg for at det finnes nakenbilder på internett der hen er lett identifiserbar.

Flere av ungdommene i materialet sier at de mangler kunnskap om prevensjon, hiv og SOI/SOS. Mange etterlyser verktøy som ville gjort dem i stand til å kjenne etter hva deres egne grenser er, og å kommunisere disse tydelig til sine omgivelser. Det er også mange som ikke har oversikt over hva som er lovlig og ulovlig når det kommer til seksualitet. Dette fører til at ungdommer lett kan tro de har begått et lovbrudd, og dermed ikke tør å be om hjelp og støtte, eller til at de bryter loven uten å være klar over det.

Vi vil i det videre se på hva ungdommen selv sier at de ønsker hjelp med.

Ønsker fra hjelpere

Vi spurte informantene hva de kunne ønsket seg hjelp med om de skulle fått bistand fra hjelpeapparatet. Flere svar mulig.

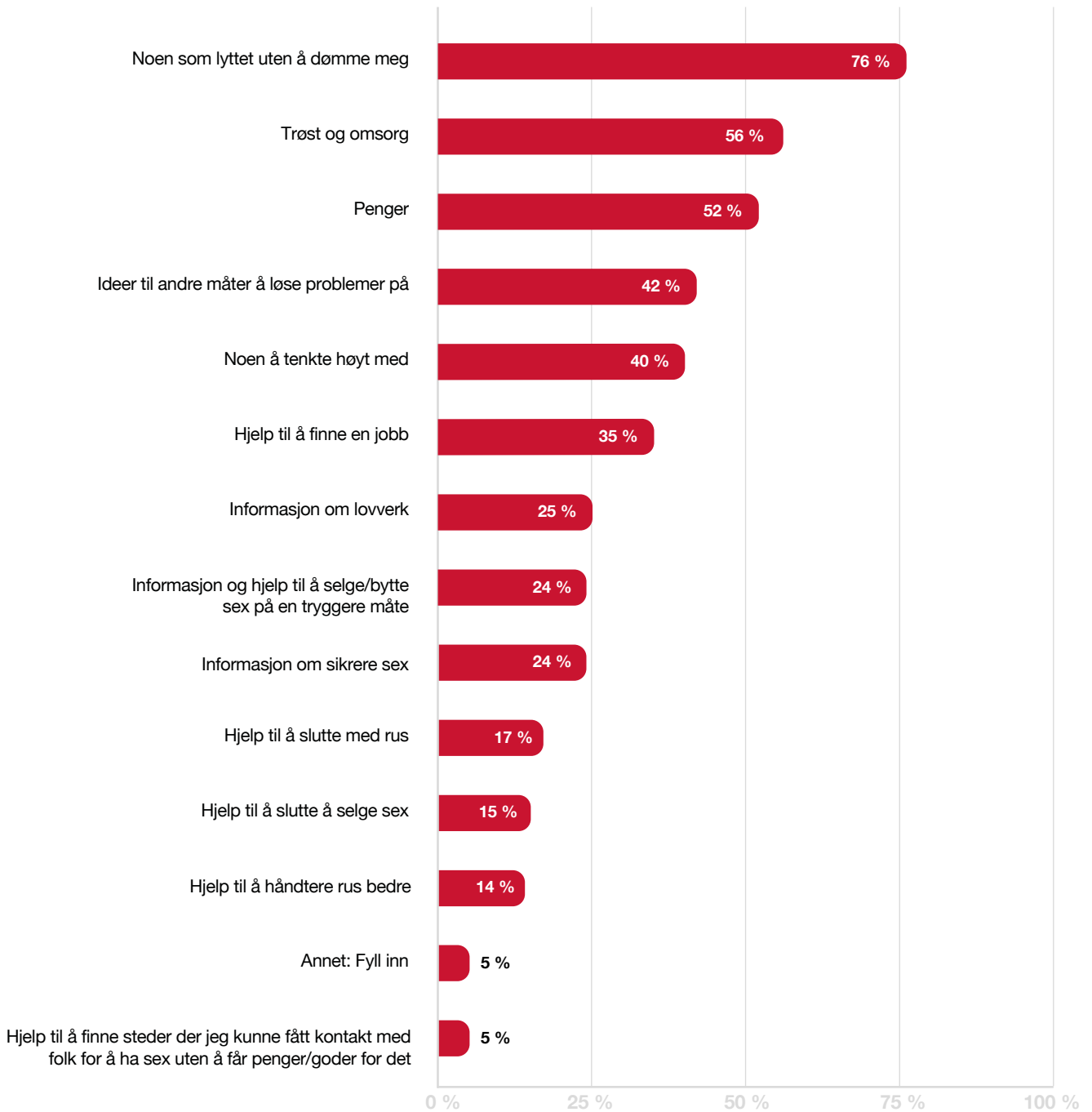
Når vi ser på hva ungdommene ønsker hjelp med, ser vi at svært mange ønsker seg omsorg, trøst og en samtalepartner som ikke dømmer dem, og som kanskje kan hjelpe dem med å løse pengeproblemer og andre problemer de måtte ha. Dette er kompetanse de fleste som jobber med ungdom, har, og som man kan gi uten å ha særlig dybdkunnskap om salg av sex. Det å behandle disse ungdommene som alle andre ungdommer og ikke få panikk i møte med salg av seksuelle tjenester, er et godt første skritt på veien til å gi god hjelp. Her ser vi også at bistand rundt rusbruk er noe en del ønsker seg. 15 % sier at de kunne ønsket seg å få hjelp til å slutte å selge sex. Det å få ungdommer ut av sexsalg vil ofte være øverst på prioriteringslista til hjelpere. Det er selvfølgelig et godt mål, men det bør ikke være det første og eneste fokuset, i hvert fall ikke så lenge ungdommene ikke selv ønsker hjelp med dette i særlig grad. Det å få trøst, støtte og bli møtt med en ikke-dømmende holdning kan være viktig for å klare å komme dit at man både ønsker og klarer å slutte med sexsalg.

Én informant utdyper hvordan hen mener en helper burde kartlagt situasjonen etter å ha fått kjennskap til at ungdommen solgte sex.

- *De burde spurt om dette var noe jeg ønsket og ville gjøre. Om jeg gjorde det for meg selv eller for en annen grunn. Det er viktig at de bryr seg om hvorfor du velger det. Kanskje du liker det og trives med den typen arbeid. De må prøve å bli kjent med oss. Og så hjelpe til med å sette grenser, så man er tryggest mulig. Sånn ok, dette er det du gjør, hva er det som er greit og ikke greit og være tydelig på hva som er innafor at andre gjør mot en. Og også å vite hva man kan gjøre om der skjer det noe som ikke er greit. Vi må vite hvor vi kan ta kontakt og få støtte.*

Ungdommene opplever som oftest at de er aktører og har et valg. De vil bli møtt som handlende mennesker, samtidig som de trenger råd, veiledning og noen ganger faktakunnskap. Ungdommene forstår ofte at de ikke alltid har all kunnskap om eller kontroll over en situasjon, uten at dette gjør dem helt maktesløse. Ungdommene trenger å vite at de vil bli tatt imot på en god måte også om de har foretatt valg som ikke er så gode eller gjennomtenkte. En annen informant fremhever hvor viktig det er at hjelpere sier noe mer enn bare «du må slutte»:

²³ Se Demand for sexual services in Britain: Does sex education matter? Scottish Journal of Political Economy, 2018.

Figur 19. Hva informantene ønsket seg av hjelp om de skulle fått bistand fra hjelpeapparatet

- *Det er jo ikke bare å slutte (ler). Det er jo grunner til at man gjør det, sant. Jeg fortsatte med det også etter at jeg hadde blitt rusfri. Det var ikke like nødvendig som før, men jeg gjorde det allikevel. De må gi noen verktøy ikke sant.*

De verktøyene hjelpere kan gi, kan strekke seg fra en jobb som løser pengeproblemer, via kunnskap om hva som er ulovlig, til konkrete forslag til alternative handlinger og samtaler som skaper en mer positiv selvforståelse.

Gjennomgående er det slik at ungdommene har en eller flere grunner til å selge sex. De grunnene trenger ikke å fremstå som gode for oss som hjelpere, men vi må prøve å forstå dem om vi skal klare å se disse ungdommene på en god måte.

En annen informant snakker om hvordan det å selge sex ga hen en følelse av mestring:

- *Det var bare å selge sex og å ha anorexi jeg var flink til. «Dette kan jeg, dette er jeg flink til.»*

Én informant sier det følgende om å søke råd hos voksne:

- *Jeg skulle ønske jeg snakka med en voksen om det. Det er jo noe annet å høre en voksen sin mening enn en på 15 år sin. De har som regel mer livserfaring. Jeg trengte bare mer informasjon om det å selge og*

all info om hva som er dårlige med det, hva som er bra med det og hvilke alternativer som finnes i stedet for. Hva som kan skje for begge parter og all info om hva det faktisk innebærer.

Voksne blir av de fleste ungdommer forstått som potensielle hjelpere. Derfor er det også vår oppgave å skaffe oss den kunnskapen vi trenger for å bistå dem, og å møte dem på en måte som gir rom for utforskning. Vi må tørre å spørre og også høre dem fortelle hvorfor de selger sex, hvilke problemer det løser for dem, og hvordan de forstår sin egen situasjon.

Om en helper ikke selv kan så mye om tematikken, er det viktig at hen kan henvise videre til for eksempel Pro Sentret eller andre som har særlig kompetanse på salg og bytte av seksuelle tjenester. Som hjelpere må vi ha som mål å forebygge, slik at færrest mulig ender opp med å kjøpe eller selge seksuelle tjenester. Videre må vi sørge for at de ungdommene som allikevel ender opp med å selge sex, tar minst mulig skade av dette, både på kort og lengre sikt. Det kan gjøres ved å gi skadereducerende informasjon og ved å gi god oppfølging og hjelpe dem til å bearbeide opplevelser i etterkant. Sexologisk kompetanse kan være meget relevant om ungdommene sliter med forhold til egen seksualitet i etterkant av sin sexsalgserfaring.

Diskusjon

Det kan være en lang rekke tilfeldigheter som har ført til at en ungdom har endt opp med å selge seksuelle tjenester. Det betyr ikke at alle ungdommer står i fare for å begynne å selge sex når som helst. Det betyr bare at det ikke er noe målbart alle disse ungdommene har til felles. De har mange forskjellige innganger til og motivasjoner for å selge eller bytte seksuelle tjenester. I motsetning til måten de fleste voksne selger sex på, er det for ungdommer som oftest ikke en nøye

overveid handling der de har planlagt å begynne å selge sex, oppsøkt flere potensielle kjøpere og tenkt over hva det kan føre til. Dette gjør fenomenet mer diffust på mange måter. Det gir oss noen utfordringer når vi skal kartlegge, beskrive, forstå og håndtere barn og unge som selger og bytter sex. Feltet er også i rask endring, slik at relativt ny kunnskap allerede kan være utdatert.

Forståelse av sexsalg

For å romme alle former for salg og bytte av sex, også de mer diffuse situasjonene som befinner seg i et grenseland mellom prostitusjon og seksuell utforskning, valgte vi en bred definisjon som inkludert et bredt spekter av erfaringer. Det er samtidig viktig å huske på at et eller annet sted vil det være fornuftig å trekke en grense for hva man forstår som salg og bytte av sex. Uten en slik grense er det fare for at feltet blir så diffust at ting som faktisk bare er vanlig utforskning av egen seksualitet, plutselig forstås som salg eller bytte av sex. Det er helt normalt at mennesker inngår i sosiale interaksjoner der man av og til gjør noe for å oppnå noe annet. Sex, seksualitet og flørting er noe nesten alle mennesker har som en del av sitt sosiale samspill med andre. Dette er områder som utforskes av de fleste i ungdomstiden, og ungdomskulturen er i stadig endring uten at det trenger å være noe negativt i seg selv. Det har en verdi å skulle trekke opp et skille fordi vi som samfunn, både juridisk og sosialt, selvsagt og med rette forstår det som uønsket at barn og unge selger og bytter sex. Da er det på samme tid viktig at vi ikke ender med å fordømme, problematisere og kriminaliserte fenomener og handlinger som ikke bør bli forstått som uønskede og skadelige.

I tillegg har måten vi forstår og beskriver fenomenet på, noe å si for hvem det er som blir inkludert, og hva de kan trenge hjelp med. Kanskje har ungdommene som gjør ting som er ganske langt fra det vi oftest tenker på som kjøp og salg av seksuelle tjenester, helt andre liv, erfaringer og begrunnelser for å gjøre det de gjør, enn de som inngår i mer tradisjonelle former for kjøp og bytte. Selv om vi ser at våre informanter er marginalisert på mange måter, og at de jevnt over har negative erfaringer med å selge sex, er det likefullt ganske mange som ikke har noen opplagte sårbarhetsfaktorer, og som heller ikke sliter med å ha solgt sex, i ettertid.

Hvis forskjellene, variasjonene og mangfoldet internt i gruppa vi forstår som «barn og unge som selger og bytter seksuelle tjenester», blir så store at vi ikke lenger snakker om de samme folkene, fenomenene og handlingene, vil vi heller ikke treffe med informasjon, forebyggende arbeid og hjelpetiltak.

Vi har ingen fasit på hvordan det er fornuftig å avgrense dette feltet, og det finnes nok heller ingen slik fasit. Det må foregå en kontinuerlig refleksjon rundt samfunnsendringer, samfunnets normer for seksualitet og hvilke konsekvenser vår forståelse og vårt arbeid med dette fenomenet får for de ungdommene som selger og bytter sex. Vårt mål skal alltid være forebygging og å ivareta de ungdommene som selger og bytter sex, på best mulig måte.

Vi anser det nok ikke som hensiktsmessig at hjelpetilbud som Pro Sentret skal ha hjelpetiltak som retter seg direkte mot ungdommer som inngår i aktiviteter som befinner seg helt i grenseland av hva vi forstår som salg og bytte av sex. Det er selvsagt mulig å opprette egne tiltak innenfor de etablerte hjelpetiltakene som retter seg spesifikt mot barn og unge som selger og bytter sex. Men vi tror at man lettere når ut til de ungdommene som gjør ting som er helt i grenseland, og får gitt dem bedre hjelp, støtte og råd via det allerede etablerte hjelpetilbudet som fins for ungdommer. Skolen, skolehelse-tjenesten, organisasjoner og tiltak som allerede retter seg mot og møter ungdommer, må inkludere salg og bytte av seksuelle tjenester i arbeidet sitt.

Alle ungdommer, både de som har solgt og byttet, de som kanskje vil selge og bytte, og de som kjøper eller bytter til seg sex, vil ha størst utbytte av å få god generell informasjon om sex, grenser og relasjoner, og digital og juridisk kompetanse. Dette må gis der ungdommene er. Pro Sentret, som nasjonalt kompetansesenter for prostitusjon, har en selvsagt rolle i arbeidet med å heve kompetansen blant de som jobber

med ungdommer, og et ansvar for å gi oppdatert og relevant kunnskap.

Erfaringene ungdommene i denne rapporten beskriver, dekker et bredt spekter av fenomener der enkelte hendelser og situasjoner enkelt lar seg klassifisere som situasjoner der barn er utsatt for seksuelle overgrep fra voksne, mens andre befinner seg mer i grenseland. Informantene våre snakker om erfaringer de har gjort seg i ungdomsårene, der de opplevde seg selv som handlende aktører med en seksualitet de aktivt forvaltet. Vi vet at det er knyttet stigma til ordet *prostitu-sjon*, og at mange ikke forstår handlingene sine som dette. Vi har ønsket å fremheve at det å motta en form for vederlag for noe seksuelt, er en handling eller en hendelse – det er ikke en iboende egenskap ved deg selv som menneske. Det gjør deg ikke til noe spesielt, og det endrer deg ikke på en fundamental måte. Dette er viktige poenger i møte med ungdommer som kan føle at de har blitt skitne, ødelagt eller endret av det de har opplevd. Derfor er det viktig at vi beskriver dette feltet på en nyansert måte som ikke plasserer ungdommer i bås. I denne rapporten har vi valgt å omtale dem som «ungdommer som selger og bytter sex».

Når vi sier «ungdommer som selger og bytter seksuelle tjenester», tillegger vi ungdommene en rolle som aktører, i større grad enn om vi omtaler dem som barn utsatt for seksuallovbrudd. Det å ikke se dem bare som ofre er nyttig i mange sammenhenger, spesielt i etableringen av en kontakt og en terapeutisk allianse. Samtidig er det slik at når vi i stor grad forstår det som har skjedd, som en villet handling, tillegger vi dem også mer skyld og ansvar for det som har skjedd. Dette er en vanskelig balanse, og vi skal også ta hensyn til relevante nyanser i alvorlighetsgrad og konsekvenser av det ungdommen har vært med på.

Dette er en tematikk det er vanskelig å snakke om på en måte som både viser frem disse nyansene, tillegger ungdommene råderett og definisjonsmakt over egne opplevelser, og samtidig ikke underspiller alvorlighetsgraden i det faktum at det i mange tilfeller dreier seg om at de er utsatt for et eller flere lovbrudd og handlinger som preger dem på en negativ

måte i ettertid. Vi ønsker heller ikke å underspile de negative erfaringene ungdommene i utvalget har gjort seg i forbindelse med salg og bytte av seksuelle tjenester.

Relasjonene ungdommene etablerer ved salg og bytte av sex, inkluderer mer enn bare voksne personer som betaler for seksuelle tjenester. Det kan for eksempel være snakk om en 16-åring som sender et nakenbilde til en jevnaldrende, om 17-åringer som møter en 22-åring for sex de har lyst til å ha, og som samtidig får tilgang til en som kan handle øl til dem. I media leser vi noen ganger hårreisende historier fra politiet²⁴ der nettverk av pedofile oppsøker barn helt ned i 8-årsalderen på sosiale medier og tvinger dem til å sende seksualiserte bilder av seg selv, og så gir dem penger som en slags form for kompensasjon for overgrepet. De unge voksne i vårt materiale beskriver stort sett ikke å ha vært utsatt for slike grove krenkelsers, og de som har det, forstår dette som noe som ligger utenfor de erfaringene de har med salg og bytte av sex.

Loverket setter noen ganske tydelige grenser for hva som er lovlig, men dette speiler ikke alltid virkeligheten og måten ungdommene forstår egen adferd på. Vi har fått informanter som tydelig sier at de har vært utsatt for et overgrep, der det har vært stor grad av tvang, mens andre ikke oppfatter seg selv som offer for noe: De har med høy grad av viten og fri vilje inngått i disse transaksjonene. Det er vanskelig å skrive om disse temaene på en nyansert og god måte uten å stå i fare for å bagatellisere de overgrepene som ungdommene har blitt utsatt for, å tillegge dem for stort ansvar for det som har skjedd, eller å umyndiggjøre dem totalt, samtidig som vi overdriver hvor omfattende og skadelige fenomenene vi snakker om, er. Dette er de samme dilemmaene som politi, medier, foresatte og hjelpeapparat står overfor i møte med disse ungdommene. Dette er nok et vanskeligere dilemma på samfunnsnivå enn i møte med hver enkelt ungdom. Lytt til den som har erfaringen, reflekter sammen med hen og kom frem til en måte å beskrive det som har skjedd på, på en måte som plasser skyld og skam der den hører hjemme, og som lar ungdommen beholde verdigheten og stoltheten sin. Det har hen fortjent.

Blir alle ungdommer kontaktet av personer som ønsker å kjøpe seksuelle tjenester fra dem?

Informantene våre gir oss innrykk av at det er vanlig at barn og unge selger sex. Ungdommene i utvalget sier at de i stor grad ble kontaktet av fremmede på helt vanlige sosiale medier. Det vi vet om omfanget av salg og bytte blant ungdommer generelt, skulle ikke tilsa at dette er et vanlig og utbredt fenomen. Vi har spurt oss hvorvidt dette til sammen

betyr at svært mange ungdommer opplever å bli tilbudt penger eller annet vederlag for seksuelle tjenester, men at de fleste ender opp med å svare nei. Vi har ikke funnet noen forskning som kan besvare dette spørsmålet, men vi vet er at ungdommer lever store deler av livet på digitale plattformer, og at de der opplever uønskede hendelser, på samme måte

²⁴ <https://www.nrk.no/sorlandet/8-10-aringer-tar-nakenbilder-av-seg-selv-og-tjener-penger-1.16244903>

som i livet ellers. Noen av disse hendelsene er uønsket seksuell oppmerksomhet, der vederlag for seksuelle handlinger kan være en del av dette.

Vi antar det kan være vanligere å få slike tilbud enn vi voksne tror, fordi det ellers ikke er noen opplagt grunn til å tro eller anta at ungdommene i utvalget vårt skiller seg fra ungdommer flest på måter som skulle tilsi at de fikk oftere tilbud om å selge sex. Det kan selvfølgelig hende at det er noen kjennetegn ved de ungdommene som blir kontaktet, og som får tilbud om vederlag for seksuelle tjenester. Kanskje er det voksne der ute som aktivt søker opp ungdommer på nettet, og ser etter tegn på sårbarhet som kan øke sannsynligheten for at ungdommene vil takke ja til et tilbud om å selge seksuelle tjenester, og som de så kontakter. Samtidig er det slik at disse ungdommene i all hovedsak blir kontaktet av fremmede uten å ha gjort noe, verken aktivt eller passivt, for å bli kontaktet. Om det stemmer at hvem som helst kan få slike tilbud, og at det skjer relativt hyppig, er det enda viktigere at vi som voksne snakker om denne tematikken med absolutt alle ungdommer. Det å sette grenser og å kunne håndtere uønsket seksuell oppmerksomhet på digitale flater er uansett en kompetanse de alle trenger.

Forebygging og oppfølging i etterkant

I materialet vårt er det nesten gjennomgående slik at det å ha solgt eller byttet seksuelle tjenester har hatt en direkte eller indirekte negativ effekt på informantenes liv. De direkte negative konsekvensene kommer fra selve sexsalget eller fra negative opplevelser som vold og voldtekt i forbindelse med sexsalget.

De indirekte negative effektene kommer fra stigma, mangel på adekvat hjelp, manglende rettigheter, skam og negative erfaringer med hjelpeapparatet. Det er disse indirekte negative konsekvensene vi som samfunn enklest kan gjøre noe med, ved kompetanseheving, holdningsendringer og praksisendring i møte med denne tematikken og disse ungdommene.

Ungdommene oppgir i stor grad at det å selge sex fremsto som en løsning på et problem de hadde, og vi ser at marginaliserte ungdommer er overrepresentert. For å sørge for at færrest mulig begynner selge sex, må vi øke den forebyggende innsatsen. Forebygging kan handle om å gi konkret og adekvat informasjon om hvilke konsekvenser det kan ha å selge eller bytte seksuelle tjenester. God informasjon og god seksualitetsundervisning vil også føre til at færre kjøper sex. Det forebyggende arbeidet vil også medføre at ungdom-

Det hadde vært interessant å vite mer om hva som kjenner tegner de ungdommene som får slike tilbud, men som takker nei. Hvilke redskaper og verktøy har de, hvilke holdninger og verdier har de, og hva slags kunnskap og kompetanse er det de har fått? Ville de ungdommene som takker ja, uansett ha takket ja, eller finnes det mer vi kan gjøre? Vi tror definitivt det finnes mer vi som voksne både skal og kan gjøre. Samtidig tror vi, basert på det våre informanter sier, at noen ungdommer alltid vil ende opp med å takke ja til slike tilbud.

Selv om flere i utvalget er sårbare på flere måter, er det også ungdommer som tilsynelatende ikke har noen sårbarhetsfaktorer. Vi kan derfor ikke si at alle sårbare ungdommer som blir kontaktet, ender opp med å selge eller bytte sex. Også ungdommer som ikke er sårbare på noen måte, ender opp med å takke ja til slike tilbud.

At vi som voksne snakker med alle om denne tematikken, vil bidra til å øke tilliten til voksenpersonene, slik at ungdommer som selger og bytter sex, kan spørre om hjelp dersom de havner i utrygge eller ubehagelige situasjoner. Har du vist at du er en voksen som kan noe om denne tematikken, og som tør å snakke om den uten å bli flau, vil ungdommer vite at de kan komme til deg.

mer som har solgt sex, men som ikke har fortalt noen om dette, får relevant informasjon. Dette er viktig, da vi vet at de færreste snakker om sexsalgs erfaringen sin med andre. Å få generell kunnskap, men også spesifikk kunnskap om hvor man kan få hjelp, vil være nyttig for de som allerede har endt opp eller uansett ender opp med å selge sex.

Den største forebyggende oppgaven er å forbedre livsvilkårene for ungdommer, og da særlig for marginaliserte ungdommer. Alle ungdommer fortjener og har rett på materiell trygghet, omsorg og å få sin seksuelle rettigheter oppfylt. Får vi til dette, vil de færreste ha problemer som kan løses ved å selge seksuelle tjenester.

De færreste av informantene våre oppgir at de ønsker å slutte, de færreste selger sex lenge, og de færreste spør om hjelp mens de selger sex. Det betyr at vi ikke vet hvilke ungdommer som selger sex, og at vi i liten grad vil komme i posisjon til å hjelpe noen med å slutte. Vi møter dem rett og slett før eller etter at de har gjort seg denne erfaringen. Det betyr at vi, i stedet for å ha fokus på hvordan vi skal få ungdommer til å slutte å selge sex, må ha fokus på forebyggende arbeid og hjelp i etterkant.

For å komme i posisjon til å hjelpe noen i etterkant av en slik erfaring må vi vise at vi er til å stole på, at vi kan noe om salg av sex, og at vi tåler å høre om det. På den måten kan vi få kjennskap til at ungdommer har solgt sex, og hjelpe dem med å bearbeide erfaringene og opplevelsene de har hatt i forbindelse med salg av sex.

Hvordan være gode voksenpersoner

At noen ungdommer ender opp med å selge og bytte sex, er ikke ønskelig. Noen kan også være i en situasjon hvor de har et omfattende og umiddelbart hjelpebehov. Den unge alderen deres og en ofte kompleks livssituasjon gjør det ekstra viktig at vi er kunnskapsbaserte og rolige i møte med denne tematikken. Hverken vi som hjelpere eller ungdommene får det lettere om vi får panikk.

Hjelpere må anerkjenne at ungdom er seksuelle vesen, og at noen er mer seksuelt risikosøkende enn andre. Dette trenger ikke være negativt, men de trenger verktøy for å kunne håndtere egen seksualitet og tenning på best mulig måte. Hjelpere må være åpne for at ungdom kan ha hatt en positiv motivasjon for å selge sex, og at de kan ha fått positive seksuelle erfaringer via sexsalg. De må også kunne hjelpe

Det forebyggende arbeidet må rette seg mot alle ungdommer, og vi må huske at når vi snakker til en gruppe ungdommer, snakker vi til mennesker som kanskje har solgt sex, som kanskje har kjøpt sex, eller som vurderer å kjøpe eller selge sex.

ungdommene å sortere opplevelser ut ifra hva som føltes godt eller dårlig, og etter hva som er lovlig eller ulovlig.

Vi håper denne rapporten har gitt deg som leser mer kunnskap og innsikt i denne tematikken, og at du føler deg bedre rustet til å hjelpe ungdommer som kan ha solgt eller byttet seksuelle tjenester, eller som kommer til å gjøre det.

Pro Sentret er nasjonalt kompetansesenter på prostitusjon, og vi tilbyr foredrag og veiledning generelt og i enkeltsaker. Ikke nøl med å bruke oss.

Vi er her for å hjelpe deg til å hjelpe andre.

www.prosentret.no

Andre informasjonskilder

Dette er på ingen måte en uttømmende liste, men det er en oversikt over forskning, rapporter og ressurser som er brukt som bakgrunn for denne rapporten, eller som kan være

nyttig og spennende for de som ønsker mer kunnskap om tematikken og flere verktøy til å møte den.

Omfangsforskning

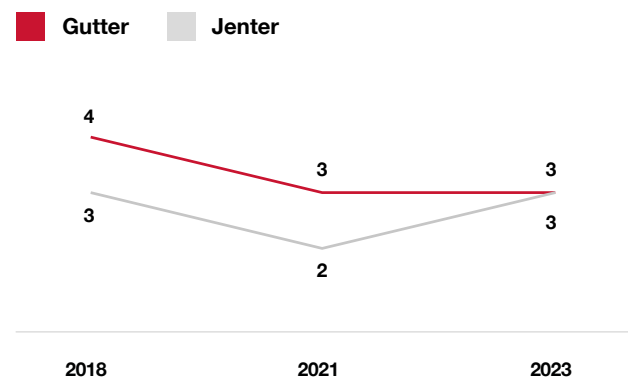
Omfangsforskning er tall som forteller oss noe om hvor utbredt er fenomenen er. I Norge er det Ungdata som gir oss de beste anslagene på omfanget av ungdommer som selger og bytter sex.

Det later ikke til at det er noen dramatisk økning i antallet ungdommer som har erfaring med salg og bytte av sex. På samme tid er det slik at politi, hjelpeapparat og foreldre sier at de har en opplevelse av at det er en økning i omfanget av salg og bytte, og at ungdommen har andre holdninger til dette enn før.

Fra Sex som kapital:

En svakhet med Ungdata er at det bare er ungdommer som går på skolen og er på skolen når undersøkelsen gjennomføres, som besvarer den. I tillegg kan små variasjoner i ordlyden ha stor betydning for om ungdommene opplever at det de har gjort eller vært med på, er dekket av spørsmålet.

Prosentandel av elever på videregående som har gjort seksuelle handlinger for å oppnå goder (siste 12 måneder). Ung i Oslo 2018-2023

Figur 21.

Studie/år	Antall deltagere	Alder	Spørsmålsformulering	Prosent gjennomsnitt for kjønn
Ung i Oslo 1997	Ca. 12 000	8. og 9. trinn på ungdomsskolen og 1. trinn vgs.	«Har du noen gang utfør seksuelle tjenester mot betaling?»	2,1 % av guttene 0,6 % av jentene
Ung i Trondheim 2014	Ca. 8 000	Ungdomsskolen og 1. og 2. trinn vgs.	«Har du noen gang utfør seksuelle tjenester mot betaling?»	5 % av guttene 1,6 % av jentene
Ungdata Asker og Bærum 2014	Ca. 10 000	Ungdomsskolen og 1. og 3. trinn vgs.	«Har du noen gang gjort seksuelle handlinger for å oppnå goder (kontantkort, klær, sminke, alkohol eller andre rusmidler, penger e.1??)»	5 % av guttene 3 % av jentene
Ungdata Kongsvinger 2015	Ca. 1 400	Ungdomsskolen og 1. og 3. trinn vgs.	«Har du noen gang gjort seksuelle handlinger for å oppnå goder (kontantkort, klær, sminke, alkohol eller andre rusmidler, penger e.1??)»	Ungdomsskolen 2 % av guttene 4 % av jentene Vgs. 4 % av guttene 3 % av jentene
Ungdata Lørenskog 2014	Ca. 2 400	Ungdomsskolen og 1. og 3. trinn vgs.	«Har du noen gang gjort seksuelle handlinger for å oppnå goder (kontantkort, klær, sminke, alkohol eller andre rusmidler, penger e.1??)»	Ungdomsskolen 2 % av guttene 2 % av jentene Vgs. 3 % av guttene 3 % av jentene

Figur 20. Informasjon hentet fra ungdata Oslo (<https://oda.oslomet.no/oda-xmlui/handle/11250/3065089>)

Utvalgsforskning

Utvalgsforskning er forskning som retter seg mer spesifikt inn mot ungdommer som selger og bytter sex, og som forsøker å beskrive fenomenet uten å si noe om hvor mange det gjelder. Det finnes få studier og rapporter fra Norge, men vi har noen:

Grytbakk, A. & Borgestrand, J. H. (2004). Følelser i drift. Om ungdom under 18 år som selger/bytter seksuelle tjenester i Trondheim.

Hegna, K. & Pedersen, W. (2002). Sex for overlevelse eller skyggebilder av kjærlighet. Oslo Metropolitan University-OsloMet: NOVA.

Holmström, C., Bjønness, J., Jensen, M. B., Seikkula, M., Antonsdóttir, H. F., Skilbrei, M. L., ... & Grönvall, Y. (2019). Young People, Vulnerabilities and Prostitution/Sex for Compensation in the Nordic Countries.

Pedersen, W. & Larsen, C. J. (2005). Bytte, kjærlighet, overgrep: Seksualitet blant ungdom i randsonen. Change, love, abuse: Sexuality among youth in the margins.) Nova Rapport, 10(05).

Bjørndal, U. (2017). Sex som kapital – Om unge som bytter sex: utforskning av seksualitet, sårbarhet, grenser og press. Pro Sentret, Oslo kommune.

Young People, Vulnerabilities and Prostitution/Sex for Compensation in the Nordic Countries. A Study of Knowledge, Social Initiatives and Legal Measures:

- <https://www.norden.org/en/publication/young-people-vulnerabilities-and-prostitutionsex-compensation-nordic-countries>

Rapporter, ressurser og forslag til lesning

I tillegg til forskning og rapporter som tar for seg barn og unge som selger og bytter sex, finnes det tiltak som retter seg mot gruppa eller rapporterer om tilstøtende felt, og annen interessant lesning som vil kunne belyse tematikken.

Vedeler, Janikke Solstad, Karin Sasoka og Svein Mossige. 2006. Ungdom som selger eller bytter sex – en faglig veileder til hjelpeapparatet. Oslo: NOVA:

- https://www.regjeringen.no/globalassets/upload/kilde/bld/bro/2006/0002/ddd/pdfv/278175-faglig_veileder_seksuelle_overgrep.pdf

Pegasus – Et tiltak som retter seg mot skeive(lhbtq) ungdommer som selger og bytter sex som har lagd to gode veiledere:

- <https://pegasus.se/pegasusguiden/>
- https://pegasus.se/wp-content/uploads/2018/12/respektera_hur_jag_vill_ta_mig_igenom_allt-1.pdf

Redd barna har mange ressurser på sine nettsider om ungdommer, internett og seksualitet: <https://www.reddbarna.no/skole/undervisning-om-seksualitet-grenser-og-seksuelle-krenkelser/>

- <https://www.reddbarna.no/vart-arbeid/barn-i-norge/nettvett/misbruk-av-barn-pa-nett/>

Meldeplikten:

- <https://plikt.no/noen-plikter-ved-vold-og-overgrep/>

Politiet. Barn som selger egenprodusert overgrepsmateriala – En beskrivelse av fenomenet og omfanget: <https://www.barnevakten.no/wp-content/uploads/2020/02/2021-02-17-O-KRIPPOS-Offentlig-rapport-Barn-som-selger-egenprodusert-overgrepsmateriale-1.pdf>

Kilder

Nyhetsaker fra NRK.no:

- https://www.nrk.no/sorlandet/styrker-innsatsen-mot-nettrelaterte-overgrep-mot-barn__-sakene-blir-flere-og-bar-na-blir-yngre-1.15609984
- <https://www.nrk.no/sorlandet/mindrearige-kjoper-og-selger-sex-pa-nett---na-er-flere-unge-siktet-1.15547784>
- <https://www.nrk.no/sorlandet/8-10-aringer-tar-nakenbilder-av-seg-selv-og-tjener-penger-1.16244903>

Smahel, D., Machackova, H., Mascheroni, G., Dedkova, L., Staksrud, E., Ólafsson, K., ... & Hasebrink, U. (2020). EU Kids Online 2020: Survey results from 19 countries.:

- <https://www.hf.uio.no/imk/forskning/prosjekter/eu-kids-iv/rapporter/>

Flory, K., Molina, ., Pelham Jr., W.E., Gnagy, E. & Smith, B. (2006) Childhood ADHD Predicts Risky Sexual Behavior in Young Adulthood, *Journal of Clinical Child & Adolescent Psychology*, 35:4, 571-577, DOI: 10.1207/s15374424jccp3504_8

Bakken, A., Vold, S. B., & Velferdsforskningsinstituttet, NOVA (2023). Ung i Oslo 2023.

Bakken, A. & Myrold Osnes, S. (2021). Ung i Oslo 2021. Ungdomsskolen og videregående skole.

Finstad, L., Fougner, L. & Holder, V.-L. (1981) Erfaringer fra to års forsøksvirksomhet blant barne- og ungdomsprostituerte i Oslo 1979-1981. Barnevernskontoret i Oslo

Pro Sentret (2012) farlige forbindelser. En rapport om volden kvinner i prostitusjon i Oslo utsettes for.

Pro Sentret (2017) Sex som kapital. Om unge som bytter sex: Utforskning av seksualitet, sårbarhet, grenser og press.

Pro Sentret (2022) Det er nok nå. En prosjektrapport om seksualisert vold mot sexselgere.

Sørli, A. & M.P. (2019) Sårbarhet og samhold hos personer som selger sex via internett. Voldsutsatthet, tillit til politi og hjelpetiltak og betydningen av erfaringsdeling med andre sexarbeidere. PION

- <https://www.bufdir.no/barnevern/melde-fra-offentlig-melder/>
- <https://www.politiet.no/globalassets/dokumenter/kripos/seksuelle-overgrep/barn-som-selger-egenprodusert-over-grepsmateriale.pdf>

Locatelli, M. & Strøm, S. (2018) Demand for sexual services in Britain: Does sex education matter? *Scottish Journal of Political Economy*, vol. 65, no. 5

- <https://www.hf.uio.no/imk/forskning/prosjekter/eu-kids-iv/rapporter/>

prosentret.no

Pro Sentret / Velferdsetaten / 2023
ISBN 978-82-692889-8-8 (Trykt, heftet)